

Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor ENEMO

5 NOIEMBRIE 2023 - ALEGERI LOCALE GENERALE ÎN MOLDOVA

RAPORT INTERIMAR*

1 – 27 Octombrie 2023

30 Octombrie, 2023

*Documentul actual este o traducere neoficială.
Singurul document oficial al Misiunii de Observare a Alegerilor este versiunea în [limba engleză](#).

MIOA ENEMO pentru Alegerile Locale 2023 în Moldova este susținută financiar de Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova, Regatul Țărilor de Jos și Fundația Soros din Republica Moldova. Conținutul acestei publicații este responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale donatorilor.

Urmare a unei invitații din partea Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova, la 1 Octombrie 2023, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor a inițiat o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA), pentru a observa alegerile locale din 5 noiembrie în Moldova.

ENEMO a acreditat patru experți, membri ai Echipei de Bază, aflați în Chișinău și patru Observatori pe Termen Lung, distribuiți în două echipe care se află în Bălți și Comrat, acoperind partea de Nord și de Sud a țării. Niciun observator suplimentar pe termen scurt nu se va alătura misiunii. Misiunea este condusă de către dl Dritan Taulla.

Aceasta este cea de-a 40-a Misiune de Observare a Alegerilor a ENEMO și cea de-a 6-a în Moldova¹. ENEMO a acumulat până în prezent o experiență considerabilă prin observarea alegerilor în regiune din momentul creării rețelei în 2001. Prin monitorizarea și raportarea asupra aspectelor cruciale ale alegerilor, Misiunea ENEMO își propune să îmbunătățească transparența procesului electoral și să evalueze integritatea și compatibilitatea acestuia cu obligațiile internaționale ale Republicii Moldova și cu standardele pentru alegeri democratice, precum și cu cadrul legislativ național.

Misiunea monitorizează mediul politic și electoral general, dreptul de a alege și de a candida la alegeri, conduita organelor de gestionare a alegerilor, campania electorală, reprezentarea de gen, soluționarea disputelor electorale și alte aspecte cruciale ale procesului. În ziua alegerilor, experții Echipei de Bază și Observatorii pe Termen Lung vor monitoriza votarea, numărarea și tabularea rezultatelor într-un număr limitat de secții de votare.

Acest raport intermediar se bazează pe constatările ENEMO la nivel național și în regiunile observate între 1 octombrie și 27 octombrie 2023. În această perioadă, observatorii ENEMO au avut 211 întâlniri cu organele de gestionare a alegerilor, partide politice și candidați electorali, oficiali de stat, reprezentanți media și ai organizațiilor societății civile la nivel național.

Misiunea va emite declarația preliminară a constatărilor și concluziilor după ziua alegerilor și va rămâne în țară pentru a observa al doilea tur de scrutin în municipiile în care niciun primar nu va obține majoritatea voturilor în primul tur de scrutin. Raportul final va fi emis în termen de șaiszeci de zile de la validarea rezultatelor. ENEMO va atenționa comunitatea națională și internațională în raportul său final, cu privire la principalele provocări și probleme observate în alegeri, pledând astfel pentru modificarea corespunzătoare a politicilor, prin adoptarea unor recomandări exacte.

MIOA ENEMO pentru Alegerile Locale 2023 în Moldova este susținută financiar de Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova, Regatul Țărilor de Jos și Fundația Soros din Republica Moldova. Conținutul acestei publicații este responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale donatorilor.

¹ ENEMO a observat anterior alegerile prezidențiale din 2016, alegerile parlamentare din 2019, alegerile locale din 2019, alegerile prezidențiale din 2020 și alegerile parlamentare din 2021 în Moldova. Rapoartele despre alegerile anterioare pot fi găsite pe [pagina web a ENEMO](#).

Cadrul legal a fost reformat în mod substanțial, iar elaborarea noii legi a urmat un proces incluziv și transparent, în conformitate cu recomandările sistematice ale ENEMO. Alegerile sunt competitive, cu un număr mare de concurenți care candidează și, în general, sunt gestionate eficient și transparent. Cu toate acestea, suspiciunile răspândite în legătură cu finanțarea ilegală și tenebră care vizează influențarea nejustificată a alegătorilor generează îngrijorări considerabile cu privire la integritatea alegerilor.

Sumar executiv

ENEMO salută faptul că alegerile locale au loc în temeiul unei legislații electorale reformate substanțial, în urma recomandărilor sistematice ale ENEMO privind necesitatea unei reforme electorale cuprinzătoare, transparente și incluzive, care ar avea drept scop alinierea mai bună a legislației la angajamentele și standardele internaționale. ENEMO recunoaște că procesul de elaborare a noii legislații electorale a fost cuprinzător, transparent și incluziv, implicând diverse părți interesate. Totuși, adoptarea legii în etapa finală în Parlament nu a obținut sprijinul opoziției.

Legea electorală a fost modificată în continuare de două ori în urma deciziilor Curții Constituționale, ultima modificare având loc pe 4 octombrie. Modificarea Codului Electoral cu o lună înainte de ziua alegerilor și cu doar două zile înainte de termenul limită pentru înregistrarea candidaților este în contradicție cu bunele practici internaționale și ar fi putut limita potențialul dreptul de a candida la alegeri.

Cadrul legal existent oferă o bază solidă pentru desfășurarea alegerilor în conformitate cu angajamentele și standardele internaționale. Implementarea multor modificări pozitive ale Codului Electoral rămâne a fi observată în perioada următoare.

Comisia Electorală Centrală activează într-o manieră deschisă, transparentă și eficientă. Sesiunile sunt deschise observatorilor acreditați, mass-mediei și altor reprezentanți autorizați, sesiunile sunt transmise în direct și agendele sunt disponibile pe site-ul web. CEC este responsabil în general de planificarea și administrarea alegerilor. Pentru a îndeplini aceste sarcini, CEC se confruntă cu termene limită restrânse și un deficit de resurse umane. Nivelul de încredere al actorilor politici în CEC variază.

Comisiile de nivel inferior au fost constituite și compuse în termenul legal stabilit. În general, CECE-urile funcționează în mod transparent și eficient la ambele niveluri. Cu toate acestea, ENEMO a observat modificări a membrilor CECE, precum și a structurilor BESV, în principal din cauza conflictelor de interese, remunerării insuficiente și motivelor personale. Deși nu se așteaptă ca înlocuirile să afecteze negativ activitatea CECE, identificarea membrilor potriviți la nivelul BESV a fost deseori o problemă.

Plângerile depuse până acum la CEC și CECE se referă, preponderent, la înregistrarea candidaților și desfășurarea ilegală a campaniei electorale. Majoritatea cazurilor de desfășurare a campaniilor electorale ilegale au fost respinse de către CEC. Termenele limită pentru depunerea și examinarea plângerilor au fost în general respectate. Plângerile oficiale depuse la CEC sunt publicate în registrul online, cu toate acestea, plângerile depuse către CECE-uri sunt procesate doar offline.

La data de 2 octombrie, aproximativ 3,3 milioane de alegători sunt înregistrați în Registrul de Stat al Alegătorilor. Dintre aceștia, aproximativ 2,7 milioane vor putea vota pe 5 noiembrie. Discrepanța constă în persoanele care dețin cetățenia Republicii Moldova, dar nu au domiciliu sau reședința înregistrată și alegători care sunt înscriși în unități administrativ-teritoriale din Transnistria, temporar în afara controlului suveran al autorităților constituționale ale Republicii Moldova. În perioada de raportare nu au fost exprimate îngrijorări cu privire la acuratețea listelor alegătorilor.

Un număr mare de concurenți electorali candidează, ceea ce face alegerile, în general, competitive. CECE-urile au înregistrat peste 57 de mii de candidați pentru funcțiile de primar și consilieri din partea a 35 de partide politice și a unui bloc electoral, precum și 1.174 de candidați independenți.

Perioada de înregistrare a candidaților se suprapune cu începerea campaniei și Organele de Gestionare a Alegerilor au avut la dispoziție șapte zile pentru a examina dosarele. Această prevedere limitează egalitatea de șanse între candidați și nu ține cont de eventualele plângeri și contestații, ceea ce duce la înregistrarea unor candidați cu mult timp după ce ceilalți au început campania electorală. Mai multe partide și-au exprimat îngrijorarea cu privire la încercările de mituire sau chiar de a pune presiuni asupra candidaților să candideze în numele altor partide politice.

Campania electorală a început oficial pe 6 octombrie și a fost discretă și calmă în perioada observată. Candidații s-au concentrat pe distribuirea materialelor electorale, mici întâlniri cu alegătorii și angajații, activități din ușă în ușă, precum și pe utilizarea transmisiilor live și a rețelelor de socializare. Noile prevederi electorale au introdus unele interdicții, în timp ce au anulat câteva restricții anterioare.

Candidaților li se interzice utilizarea resurselor administrative, inclusiv prin lansarea proiectelor de infrastructură și trebuie să primească permisiunea CEC pentru a folosi mesaje de interes public. Stimulentele financiare introduse în perioada electorală au fost criticate de mai multe părți interesate, deoarece au potențialul de a influența alegerea alegătorilor. Misiunea a fost informată cu privire la suspiciuni pe scară largă de cumpărare a voturilor, presiune asupra angajaților și utilizarea abuzivă a resurselor administrative. Este demnă de remarcat interdicția de a organiza transportarea alegătorilor la secțiile de votare, iar implementarea ei în practică rămâne a fi observată.

Cadrul legal și cerințele pentru finanțarea campaniei electorale sunt, în linii generale, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția și ale GRECO. Cu toate acestea, mulți interlocutori ENEMO au informat experții despre „finanțarea tenebră” a campaniilor electorale, în principal din străinătate, ceea ce reprezintă provocări semnificative și îngrijorări majore cu privire

la integritatea alegerilor. Aprecierea eforturilor de aplicare a legii se va face pe parcurs. Competențele de supraveghere a finanțării campaniei electorale de către Organele de Gestionare a Alegerilor au fost extinse, însă eficiența acestui proces rămâne a fi evaluată.

Televiziunea rămâne sursa principală și credibilă de informare în Moldova, dar peisajul media reflectă un mediu polarizat, cu ciocniri politice între facțiunile pro-Rusia și cele pro-Occidentale, vizibile atât pe platformele tradiționale, cât și pe cele digitale. Piața mass-mediei din Republica Moldova este concentrată, canalele cheie fiind adesea controlate de lideri politici, puternic polarizate și sub influența oligarhilor. Schimbările recente sugerează o scădere a influenței imperiilor media legate de anumite personalități politice, oferind spațiu unor entități emergente, cum ar fi un holding media asociat cu un proeminent oligarh pro-Kremlin.

Cadrul de reglementare media al țării, așa cum este prevăzut în Codul Electoral, urmărește să asigure o acoperire corectă și transparentă în timpul campaniilor electorale, dar sunt evidente deficiențele în legislația secundară, în special în ceea ce privește monitorizarea platformelor online, dreptul de proprietate în mass-media și absența mecanismelor de contracarare a dezinformării din entitățile media online/printate.

Jurnaliștii din Moldova se confruntă cu riscuri de hărțuire cibernetică, în special atunci când acoperă probleme controversate, deși misiunea ENEMO nu are cunoștință de cauză despre niciun atac sau hărțuire raportate asupra jurnaliștilor și a fi jurnalist în Moldova este considerat în prezent sigur.

Tendențele recente indică o tranziție în consumul de informații politice, mass-media online și rețelele sociale eclipsând mass-media tradițională. Starea de urgență declanșată de invazia rusă a Ucrainei, împreună cu măsurile Consiliului Audiovizualului, a intensificat controlul asupra dezinformării și discursurilor instigatoare la ură, slăbind simultan entitățile media care difuzează conținut propagandistic care originează din Rusia. În ciuda eforturilor de combatere a dezinformării, provocările persistă, în special pe platforme precum Telegram și TikTok, unde răspândirea de știri false, declarații politice și narativei pro-Kremlin reprezintă o îngrijorare semnificativă.

În ciuda unor progrese în direcția promovării egalității de gen, participarea femeilor la viața politică rămâne a fi îmbunătățită. Cadrul legal asigură echilibrul de gen pentru listele de candidați la funcția de consilieri, iar aceste prevederi au fost în general respectate. Cu toate acestea, nu există prevederi legale care să reglementeze echilibrul de gen în procesul alocării mandatelor. Femeile sunt bine reprezentate la toate nivelurile organelor de gestionare a alegerilor, inclusiv în funcții de conducere.

Context

Pe 4 iulie, Comisia Electorală Centrală a anunțat data alegerilor locale, pentru 5 noiembrie 2023.

Moldova este o republică parlamentară, cu un Parlament unicameral cu 101 locuri, investit cu puterea legislativă, un Guvern care exercită puterea executivă, și Președintele Republicii în calitate de șef al statului. Țara este împărțită din punct de vedere administrativ în unități administrativ-teritoriale de nivelul întâi și de nivelul al doilea.

Ultimele alegeri locale au avut loc în Noiembrie 2019. Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) a câștigat majoritatea mandatelor de consilieri și funcțiilor de primar, urmat de blocul electoral ACUM, format din Partidul pentru Acțiune și Solidaritate (PAS) și Platforma pentru Demnitate și Adevăr (DA), Partidul Democrat din Moldova (PDM) și Partidul Șor. În urma acestor alegeri, Maia Sandu, candidată din partea PAS, a câștigat alegerile prezidențiale din 2020. La alegerile parlamentare anticipate din 2021, PAS a câștigat 63 din 101 de mandate parlamentare, urmat de Blocul Comuniștilor și Socialiștilor, compus din PSRM și Partidul Comuniștilor (PCRM), cu 32 de mandate, și de către Partidul Șor, cu 6 mandate.

În iunie 2023, Curtea Constituțională a declarat Partidul Șor neconstituțional², în urma unei sesizări a Guvernului, depusă la Curte în noiembrie 2023, invocând art. 41, alin. 4³ al Constituției drept temei. Partidul a fost considerat dizolvat de la momentul pronunțării hotărârii, în timp ce aleșii săi, la toate nivelurile, și-au păstrat mandatele, dar urmează să-și exercite mandatul în calitate de deputați independenți fără dreptul de a se afilia la alte fracțiuni parlamentare pe durata mandatului.

Alegerile locale din 2023 vin într-un moment crucial pentru Moldova. De la alegerile parlamentare din 2021, autoritățile s-au angajat în realizarea unei serii de reforme profunde, care au ca scop eradicarea corupției, consolidarea sistemului judiciar, îmbunătățirea eficienței guvernării locale și îmbunătățirea integrității alegerilor, printre altele. Din 2021, Moldova a avansat cu 61 de poziții în Indicele mondial al Libertății Presei și cu 14 poziții în Indicele Percepției Corupției. Pe 22 Iunie 2022, Moldova a primit statutul de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană. În luna Aprilie a acestui an, Parlamentul European a adoptat o rezoluție solicitând ca negocierile de aderare să înceapă până la sfârșitul anului 2023, angajament reiterat printr-un vot favorabil al Europarlamentarilor cu majoritate covârșitoare, la începutul lunii octombrie.

Cu toate acestea, mediul politic rămâne extrem de polarizat, iar cooperarea dintre majoritatea aflată la guvernare și opoziție lipsește. Majoritatea reformelor inițiate, inclusiv modificările la Codul Electoral, au fost adoptate fără sprijinul opoziției. Pe 19 octombrie, o moțiune de cenzură împotriva Guvernului, inițiată de Blocul Comuniștilor și Socialiștilor, nu a trecut votul în Parlament.

Procesul electoral are loc concomitent cu războiul aflat în desfășurare în Ucraina, început în februarie anul trecut, odată cu invadarea pe scară largă a țării de către Federația Rusă. Autoritățile moldovenești au condamnat fără echivoc agresiunea, iar țara s-a confruntat cu șantaj economic și o campanie direcționată, care vizează destabilizarea acesteia. Ca urmare a războiului în plină

² [Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Partidului Șor.](#)

³ Articolul 41, paragraful 4 din [Constituția Republicii Moldova](#): “Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sînt neconstituționale.”

desfășurare, alegerile se organizează în condițiile stării de urgență, care a fost prelungită de către Parlament pe 21 Septembrie cu 60 de zile, începând cu data de 2 Octombrie.

Cadrul legal și sistemul electoral

Cadrul Legal

Alegerile locale sunt reglementate în principal de Constituție și de noul Cod electoral adoptat, completat de deciziile CEC. În plus, dispozițiile aplicabile sunt, de asemenea, incluse în Legea cu privire la partidele politice, Codul penal și Codul contravențional. Republica Moldova este semnatară a unor cadre internaționale și regionale care sunt esențiale în guvernarea standardelor electorale democratice⁴.

ENEMO observă că, în general, cadrul legal existent oferă o bază solidă pentru desfășurarea alegerilor, în conformitate cu angajamentele și standardele internaționale. Cu toate acestea, rămâne de văzut în perioada următoare punerea în aplicare a multor modificări favorabile ale Codului electoral, inclusiv în ziua alegerilor și în perioada post-electorală.

În 2021, în urma confirmării noii compoziții a CEC, reforma electorală a devenit un obiectiv principal. A fost creat un grup de lucru pentru revizuirea legislației electorale. În timpul procesului de reformă au fost organizate mai multe runde de consultări, care au implicat partide politice, organizații ale societății civile și parteneri internaționali, printre care și ENEMO. Procesul a fost transparent, cuprinzător și inclusiv, în conformitate cu o recomandare primară și sistematică a ENEMO.

Noul Cod Electoral a fost adoptat în decembrie 2022 de Parlament, fără sprijin din partea opoziției. Legea a intrat în vigoare la începutul anului 2023. A fost considerat un pas important înainte pentru a rezolva deficiențele cadrului legal electoral anterior. Noul Cod Electoral abordează, de asemenea, o serie de recomandări anterioare a ENEMO. Mai exact, au fost introduse măsuri pentru a spori transparența și stabilitatea organelor de gestionare a alegerilor, influența nejustificată asupra funcționarilor publici și a alegătorilor, precum și potențialele cazuri de cumpărare a voturilor. Au fost introduse restricții privind utilizarea necorespunzătoare a resurselor administrative și au fost introduse reguli mai stricte de finanțare a campaniilor.

Codul Electoral a fost modificat de două ori, precedat de cele două decizii ale Curții Constituționale din 19⁵ iunie și 3⁶ octombrie. La 19 iunie, Curtea Constituțională a declarat

⁴ Printre altele, Convenția Europeană A Drepturilor Omului; Pactul Internațional Pentru Drepturile Civile Și Politice (ICCPR); Convenția Privind Eliminarea Tuturor Formelor De Discriminare Împotriva Femeilor (CEDAW); Convenția Privind Drepturile Politice Ale Femeilor; Pactul Internațional Pentru Eliminarea Tuturor Formelor De Discriminare Rasială (CERD); Convenția Privind Drepturile Persoanelor Cu Dizabilități (CRPD) etc.

⁵ HOTĂRÂRE a Curții Constituționale

https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_10_2023_184h_2022_rou.pdf

⁶ HOTĂRÂRE a Curții Constituționale

Partidul Șor ca fiind neconstituțional. Ca răspuns la această hotărâre, Parlamentul a adoptat, la 31 iulie, un amendament în care se precizează că, pentru următorii cinci ani, membrii organului executiv al partidului și membrii partidului care dețin funcții alese la momentul deciziei Curții Constituționale ar fi neeligibili pentru funcțiile alese. În prezent, membrii independenți ai Parlamentului, aleși în 2021 din partea Partidului Șor⁷, au atacat aceste modificări la Curtea Constituțională⁸ și la 3 octombrie, Curtea a considerat că modificările care stabileau criteriile de ineligibilitate⁹ ca fiind neconstituționale. În urma deciziei Curții Constituționale din 4 octombrie, Parlamentul a introdus noi modificări ale Codului electoral, stabilirea criteriilor de ineligibilitate și, astfel, prevenirea eficientă a unui număr de persoane care participă la alegeri pentru următorii trei ani. Cu toate acestea, modificările propun în continuare o prevedere pentru candidații respinși să prezinte dovezi, dacă este cazul, pentru a-și recăpăta eligibilitatea de a candida. Cu toate acestea, termenul limitat rămas înainte de înregistrarea candidatului, 6 octombrie, ar fi putut reprezenta o provocare pentru candidați pentru a putea beneficia de acest drept. Trebuie menționat că, în aceeași zi, pe 4 octombrie, Comisia pentru situații excepționale a adoptat o decizie pe aceleași criterii, împiedicând efectiv același grup de persoane să participe la alegeri¹⁰.

Pe 16 octombrie, grupul din aceiași membri ai opoziției în Parlament din fostul partid Șor a contestat modificarea Codului Electoral în fața Curții Constituționale pentru a verifica constituționalitatea acesteia și a solicitat suspendarea legii. A doua contestare nu a fost acceptată.¹¹

ENEMO constată că modificările personalizate ale Codului Electoral, cu o lună înainte de ziua alegerilor și cu două zile înainte de termenul limită pentru înregistrarea candidaților, sunt în contradicție cu bunele practici¹² internaționale și ar fi putut limita dreptul de a candida.

Sistemul electoral

La alegerile locale, hotarele circumscripțiilor electorale se potrivesc cu cele ale unității administrative relevante. Structura administrativă a Moldovei este clasificată în două niveluri. Primul nivel cuprinde sate, orașe și municipii, în timp ce al doilea nivel cuprinde raionale, alături de municipalități specifice precum Chișinău, Bălți și Bender, precum și unitățile teritoriale autonome din Găgăuzia și Transnistria. Din perspectiva administrației publice, satele și orașele

https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_16_2023_211a_2023_rou.pdf

⁷ Marina Tauber, Vadim Fotescu, Petru Jardan, Reghina Apostolova și Denis Ulanov.

⁸ Modificare la Codul electoral:

<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6676/language/en-US/Default.aspx>

⁹ Persoanele suspectate, care au fost acuzate sau au fost condamnate pentru infracțiuni, cele eliminate anterior din cursa electorală din cauza încălcărilor transparenței, sau a celor de pe listele de sancțiuni internaționale li se interzice să candideze la alegeri pentru o perioadă de trei ani.

¹⁰ Vezi Hotărârea: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/dispozitia_cse_nr.86_04.10.2023.pdf

¹¹ Decizia Curții Constituționale

<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=1448>

¹² Codul Bunelor Practici al Comisiei de la Veneția în materie electorală (II.2.b.), recomandă ca “elementele fundamentale ale legii electorale, în special sistemul electoral propriu-zis, calitatea de membru al comisiilor electorale și întocmirea limitelor circumscripțiilor electorale nu ar trebui să fie deschisă la modificări cu mai puțin de un an înainte de alegeri, sau ar trebui să fie scris în constituție sau la un nivel mai mare decât legea obișnuită”. Vezi aici: <https://rm.coe.int/090000168092af01>.

exercită autonomie locală prin consiliile locale respective, care acționează ca organe deliberative și primarii care îndeplinesc roluri executive. În schimb, în raioane, autonomia locală se manifestă prin consiliile raionale, funcționând ca entități deliberative, iar președinții consiliilor raionale funcționează ca autorități executive.

Alegerile locale din 5 noiembrie sunt organizate pentru a alege 898 de primari și 11.058 de consilieri. Printre aceștia, 9.972 de consilieri ai unităților administrative de nivelul întâi și 1.086 de consilieri raionali sau municipali.

Primarii sunt aleși în cadrul unui sistem majoritar din două tururi, cei doi candidați care primesc cel mai mare număr de voturi pentru a concura la alegerile din turul doi din 19 noiembrie, în cazul în care niciunul dintre candidații, care participă la primul tur nu primește mai mult de jumătate din voturile valabil exprimate. Consilierii sunt aleși în cadrul unui sistem de reprezentare proporțională a listei (Lista RP). Locurile din consiliul local sunt alocate într-o singură circumscripție¹³ cu mai multe locuri.

Cel puțin 25 la sută dintre alegătorii dintr-o circumscripție dată trebuie să participe la alegeri pentru ca acestea să fie considerate valabile din primul tur. Noul Cod Electoral stabilește pragul minim pentru turul doi: alegerile vor fi considerate valabile dacă au luat parte cel puțin 20 la sută dintre cei din listele de alegători.

Administrarea Alegerilor

Alegerile locale din Moldova sunt gestionate de o administrație electorală cu patru niveluri, care cuprinde Comisia Electorală Centrală (CEC), 35 Comisii Electorale de Circumscripție Electorală de nivelul doi, 896 Comisii electorale de prim-nivel și 1.958 Birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV-uri).

Comisia Electorală Centrală

Comisia Electorală Centrală, astfel cum este definită de Codul Electoral, se bazează pe principiile imparțialității și neutralității politice și este organul electoral superior ierarhic, care operează permanent.

CEC este format din nouă membri: un membru este numit de președintele Republicii, ceilalți opt sunt numiți de Parlament, respectarea reprezentării proporționale a majorității parlamentare cu cinci¹⁴ candidați și ai opoziției cu trei¹⁵ candidați. Componenta actuală a CEC a fost confirmată în 2021 și în prezent include opt membri cu unul care este lipsă, deoarece Parlamentului îi rămâne să

¹³ În conformitate cu formula d'Hondt.

¹⁴ Partidul "Acțiune și Solidaritate" (PAS).

¹⁵ Blocul Comuniștilor și Socialiștilor.

aprobe încă unul dintre membrii desemnați de opoziție¹⁶. Încrederea în Comisia Electorală Centrală a variat printre interlocutori, majoritatea partidelor de opoziție și-au exprimat lipsa de încredere în CEC din cauza compoziției sale actuale percepute ca favorizând partidul de guvernământ.

Cu mandatul său consolidat, Comisia este, în general, responsabilă de administrarea alegerilor. Printre alte aspecte, include asigurarea aplicării legale și coerente a legilor electorale, crearea și coordonarea Organelor de Gestionare a Alegerilor (OGA) de nivel inferior, compilarea și verificarea listelor alegătorilor, stabilirea modelului buletinelor de vot, formularelor și alte documente legate de alegeri, care definesc ștampilele utilizate de entitățile electorale, stabilesc standarde tehnice pentru echipamentele electorale, anunțarea numărului de consilieri în funcție de numărul de locuitori ai circumscripției în termenele specificate, supravegherea finanțării partidelor și a campaniilor.

La 2 august, CEC a adoptat calendarul¹⁷ pentru desfășurarea acțiunilor de organizare și desfășurarea alegerilor locale generale. Până în prezent, OGA-urile au reușit, în general, să respecte termenele prevăzute în acest calendar.

CEC organizează ședințe oficiale periodice, deschise observatorilor și mass-mediei acreditate. Un factor pozitiv reprezintă faptul că sesiunile CEC sunt transmise live, disponibile online¹⁸. Agendele ședințelor sunt publicate înainte de ședință și sunt disponibile pe pagina web. De la începutul perioadei electorale, 5 august, CEC a adoptat aproximativ 300 de hotărâri, dintre care 18 privind aprobarea/modificarea/completarea Reglementărilor CEC privind alegerile locale din 2023. Hotărârile sunt postate pe site-ul web, în mare parte, în timp util.

CEC desfășoară campanii de informare a alegătorilor și folosește trei canale principale pentru comunicarea cu alegătorii, care sunt pe rețelele de socializare, media tradițională și comunicare personală. CEC a elaborat materiale informative pentru alegători cu privire la diferite aspecte ale proceselor electorale în șase limbi¹⁹, în format audio și în limbajul mimico-gestual. Anunțurile de interes public sunt, de asemenea, distribuite prin rețelele de socializare²⁰ și mass-media tradițională.

Cadrul legal a consolidat mandatul CEC privind supravegherea financiară a finanțelor partidelor și a campaniilor. Cu toate acestea, CEC se confruntă cu un deficit de resurse umane. Înainte de începerea campaniei electorale, CEC a organizat sesiuni de instruire cu partidele privind raportarea financiară și a introdus un set specific de directive. CEC a menționat că cooperarea lor cu alte

¹⁶ Conform Codului Electoral, în locul sistemului existent în care partidele politice nominalizează membri pe baza reprezentării lor în Parlament, noua componență a CEC implică numirea de către președinte a unui membru în CEC, Consiliul Superior al Magistraturii desemnează doi membri, Guvernul - doi membri, iar ceilalți doi vor fi selectați de Parlament, asigurând o reprezentare echilibrată atât a majorității, cât și a opoziției. Această nouă formulă va începe să fie aplicată din 2026, când expiră mandatul actualilor membri.

¹⁷ Calendarul electoral este disponibil aici: https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-aprobarea-programului-calendaristic-pentru-realizarea-actiunilor-d-2751_106873.html

¹⁸ Secțiunea CEC: <https://www.youtube.com/@comunicarecec/streams>

¹⁹ Română, rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară și romă.

²⁰ <https://www.youtube.com/@comunicarecec/videos>

instituții guvernamentale relevante ajută la rezolvarea eficientă a deficitului de personal. În timp ce portalul online desemnat pentru publicarea rapoartelor financiare este în curs de dezvoltare, s-au observat unele întârzieri în încărcarea rapoartelor financiare ale partidelor și ale candidaților pe server.

CEC și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral, au desfășurat un program cuprinzător de instruire pentru membrii comisiei electorale, registratorii Registrului de Stat al Alegătorilor și alți participanți-cheie, cum ar fi judecătorii și polițiștii. Mai mult, CEC a oferit instruire părților în raportarea financiară a partidelor și a campaniei electorale. Ședințe de instruire pentru comisii de nivel inferior au fost organizate atât în limba română, cât și în rusă. Manualele au fost elaborate pe baza noului Cod electoral și au fost distribuite comisiilor de nivel inferior, adaptate în funcție de mandatul și responsabilitățile lor, atât în limbile română, cât și în cea rusă²¹.

Consiliile Electorale de Circumscripție Locală

Organele electorale de nivel inferior, (CECE-urile nivelurile I și II, precum și BESV-urile) au fost înființate în termenul legal.

Conform Codului electoral, consiliile electorale de nivelul al doilea – reprezintă organele electorale, care acționează permanent și corespund dimensiunii unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi. CECE-urile de nivelul doi sunt conduse de președinți, aleși de CEC printr-o competiție deschisă, au statut permanent și sunt funcționari publici în serviciu public²².

CECE-urile vizitate de observatorii ENEMO respectau calendarul electoral și lucrau transparent. Printre președinții noi angajați ai CECE-urilor de nivelul 2, câțiva nu au avut experiență anterioară, deși, în general, păreau să gestioneze în mod adecvat și profesionist activitatea comisiilor.

Înlocuiri în rândul membrilor au fost făcute în CECE-urile observate. Principalele motive au fost incompatibilitatea membrilor din cauza conflictelor de interese, în cazurile în care rudele lor candidează ca și candidați la funcția de primar sau în consilii²³, remunerarea a fost considerată insuficientă, precum și din motive personale. Potrivit reprezentanților CEC, nu se așteaptă ca aceste înlocuiri să afecteze negativ activitatea CECE-urilor.

Hotărârile CECE-urilor sunt publicate în spațiul corespunzător de pe site-ul CEC, dar cu o întârziere notorie și lipsesc multe decizii. În plus, acestea sunt postate la sediul CECE-urilor sau pe paginile web ale autorităților publice locale, deși nu în mod sistematic.

²¹ Conform datelor furnizate de Centrul pentru instruire electorală continuă, au fost oferite cinci webinare pentru un total de 404 de registratori ai Registrului de Stat al Alegătorilor; a fost organizat un seminar pentru 40 de judecători; au fost organizate două seminare web și 3 seminare pentru 472 de polițiști și carabinieri. Instruirii pentru comisarii de nivel I și II au fost realizate în două etape în care în total 116 seminarii și 8 seminare web au fost realizate cu aproximativ 2907 de participanți. În ceea ce privește BESV, au fost organizate 138 de seminarii cu aproximativ 4744 de participanți. Membrii BESV au primit, de asemenea, 4 conferințe video disponibile online.

²² LEGE Nr. 158 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public.

²³ Codul electoral prevede incompatibilități și restricții în activitatea Consiliului Electoral și a Biroului, printre care membrii BESV și CECE la alegerile locale, să nu fie soțul (soția), rude prin sânge sau prin căsătorie de gradul I al candidatului, care candidează la alegerile din circumscripția electorală în a cărei zonă se află organul electoral.

Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare

BESV-urile sunt stabilite de CECE-uri cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor. La 11 octombrie, în termenul legal au fost constituite 1.958 BESV-uri. Numărul membrilor BESV variază de la 5 la 11 membri.

Membrii BESV-urilor au primit instruire și materiale necesare de la CECE-uri și își îndeplinesc sarcinile conform calendarului electoral. În timpul sesiunilor de instruire, s-a pus accentul pe aspecte practice, cum ar fi completarea protocoalelor și gestionarea altor atribuții administrative. În general, membrii OGA păreau mulțumiți de pregătirea oferită.

Misiunea a observat mai multe înlocuiri în cadrul structurilor BESV, în mare parte din cauza membrilor selectați, care au declarat un conflict de interese, nu au fost interesați sau din motive personale. În ciuda faptului că numărul de modificări în raport cu numărul total de membri BESV nu este mare, identificarea unor înlocuitori adecvați pentru aceste poziții a fost adesea o problemă. Drept urmare, CECE-urile solicită adesea aprobarea CEC pentru a oferi o certificare suplimentară pentru potențialii membri BESV. Membrii CECE au informat reprezentanții ENEMO că nevoia de înlocuire ar putea fi legată de faptul că BESV-urile au fost înființate înainte de publicarea listei de candidați, relevând potențiale conflicte de interese la revizuire.

Înregistrarea Alegătorilor

Legea acordă dreptul de vot tuturor cetățenilor Moldovei care au împlinit vârsta de 18 ani în ziua alegerilor și nu au fost privați de drept printr-o hotărâre judecătorească care instituie măsura protecției judiciare. Alegătorii care au atât domiciliul, cât și adresa de reședință sunt incluși, în perioada de valabilitate a reședinței lor temporare pe lista alegătorilor corespunzătoare secției de votare unde au reședința temporară.

Moldova are un sistem pasiv de înregistrare a alegătorilor. CEC gestionează și actualizează Registrul de Stat al Alegătorilor.²⁴ CEC este responsabil de întocmirea și verificarea listei de alegători, în cooperare cu instituțiile centrale și locale relevante²⁵.

Alegătorii fără reședință temporară înregistrată sau fără domiciliu nu vor putea vota. În plus, modificările aduse Codului Electoral prevăd că termenul pentru înregistrarea unui domiciliu sau a vizei de reședință temporară trebuie să fie cu cel puțin trei luni înainte de primul tur de alegeri, pentru a putea vota în circumscripția relevantă.²⁶ Dacă alegătorul deține atât un domiciliu permanent, cât și viză de reședință temporară cu o durată mai mică de trei luni, aceștia vor fi

²⁴ Articol 60 (1) din Codul Electoral.

²⁵ Article 27 (f) din Codul Electoral.

²⁶ Articolul 160 din Codul Electoral; [Avizul Comun Al Comisiei De La Venetia Si OSCE/BIDDO Privind Proiectul Codului Electoral](#) evaluează pozitiv termenul de trei luni ca o garanție rezonabilă pentru integritatea alegerilor locale și în conformitate cu Codul Bunelor Practici în Materie Electorală, paragraful I.1.1.c.iii. A se vedea: Para: 53 din avizul comun.

înregistrați pe lista electorală la secția de votare corespunzătoare domiciliului permanent.²⁷ În plus, dacă un alegător și-a menținut domiciliul sau reședința temporară cu mai mult de trei luni înainte de ziua alegerilor din primul tur, dar s-a mutat în aceeași unitate administrativ-teritorială cu mai puțin de trei luni înainte până la ziua alegerilor din primul tur, acesta va fi înregistrat pe lista electorală la secția de votare corespunzătoare domiciliului actual sau a celei mai recente reședințe temporare valabile.²⁸ Studenții și elevii eligibili să voteze, înregistrați la instituțiile de învățământ în locația reședinței actuale sau temporare cu mai puțin de 3 luni înainte de primul tur, au dreptul de vot indiferent de termenul de înregistrare.²⁹

Începând cu 2 octombrie, din cei 3.302.399 de alegători înregistrați în Registrul Alegătorilor de Stat, 2.762.125 sunt eligibili să voteze la alegerile locale. Discrepanța constă din persoane care dețin cetățenia Moldovei, dar nu au un domiciliu sau reședință³⁰ înregistrate și alegători care sunt înregistrați în unități administrativ-teritoriale din Transnistria³¹, temporar în afara controlului suveran al autorităților constituționale din Moldova și unde alegerile nu vor avea loc.

Alegătorii care nu pot vota secția de votare din motive de sănătate sau din alte motive valabile pot solicita votarea cu urna mobilă. Această opțiune este disponibilă pentru alegătorii eligibili din anumite raioane, inclusiv pentru cei din spitale, la cerere scrisă, într-un termen limitat³².

În perioada de raportare nu au fost ridicate îngrijorări cu privire la exactitatea listelor de alegători. Listele alegătorilor sunt distribuite către BESV pentru a permite alegătorilor să-și verifice informațiile. În plus, listele alegătorilor sunt publicate la sediul BESV, precum și pe site-ul web al CEC, unde alegătorii au posibilitatea de a-și verifica datele. Această opțiune oferită alegătorilor de a-și verifica datele online pe pagina web a CEC a fost evaluată pozitiv de către interlocutorii ENEMO. Această opțiune este văzută ca o oportunitate valoroasă pentru a îmbunătăți nivelul de încredere deja satisfăcător din partea partidelor, candidaților și publicului cu privire la exactitatea și integritatea listei alegătorilor.

Înregistrarea Candidaților

Dreptul de a candida la alegerile locale este acordat tuturor cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot. Candidații la primărie trebuie, în plus, să aibă cel puțin 23 de ani și să fi terminat cel puțin învățământul general obligatoriu³³. Persoanele care îndeplinesc serviciul militar în termen; persoanele condamnate la închisoare printr-o hotărâre judecătorească finală; cei cu antecedente

²⁷ Aliniat 21 (3) din Hotărârea CEC nr. 1153 din 4 august, 2023 https://a.cec.md/ro/pentru-aprobarea-regulamentului-cu-privire-la-intocmirea-administrarea-difuzarea-2751_106895.html

²⁸ Aliniat 21 (4) ibid.

²⁹ Articol 78 (5) din Codul Electoral.

³⁰ 273.112 persoane aparțin acestei categorii, majoritatea emigrând legal în străinătate.

³¹ 267.162 alegători.

³² Articolul 80 din Codul electoral.

³³ Articolul 161 din Codul Electoral. Cerința de vârstă a fost redusă la 25 ani la vârsta de 23 de ani.

penale nestinse pentru infracțiuni săvârșite cu intenție; persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere prin hotărâre judecătorească definitivă, nu pot candida în alegeri.³⁴

Excepții suplimentare stabilite prin modificările Codului Electoral, adoptate la 31 iulie 2023, inclusiv o interdicție de cinci ani de a candida la alegeri pentru membrii organelor executive și ale persoanelor alese ale partidului politic declarate neconstituționale, au fost suspendate la 29 septembrie și declarate neconstituționale de Curtea Constituțională la 3 octombrie 2023. La 4 octombrie 2023, Parlamentul a adoptat modificări ale Codului Electoral prin care sunt suspectate persoane; au fost acuzați sau găsiți vinovați de infracțiuni; cei care mai devreme au fost excluși din cursa electorală în urma încălcării principiului transparenței sau a celor de pe listele de sancțiuni internaționale li se interzice să participe la alegeri timp de trei ani³⁵. Autoritățile au susținut că aceste modificări erau necesare pentru a preveni persoanele implicate în mituirea alegătorilor și tentativele de finanțare ilegală, precum și pentru a pune în aplicare Decizia Curții Constituționale din 3 octombrie. Cu toate acestea, nu a fost necesară nicio modificare a legislației pe baza deciziei Curții Constituționale din 3 octombrie.

Conform acestui proiect de lege, Inspectoratul General al Poliției, Centrul Național Anticorupție, Serviciul de Securitate și Informații și Parchetul General au prezentat CEC informații despre persoanele clasificate în conformitate cu această modificare. La 5 noiembrie, CEC a întocmit o listă de 102 persoane și a distribuit-o la CECE-uri. Lista nu a fost făcută publică din cauza sensibilității datelor cu caracter personal și a prezumției de nevinovăție³⁶. Persoanele aveau dreptul să conteste decizia la Curtea de Apel în decursul unei zile³⁷.

În prezent, 60 de partide politice sunt înregistrate de Agenția pentru Servicii Publice și pot nominaliza candidații³⁸. Partidele și blocurile pot nominaliza un candidat la primărie în fiecare circumscripție electorală³⁹. Listele de candidați pentru consiliile locale și raionale ar trebui să conțină minimum jumătate și maxim din numărul total de consilieri, plus șapte candidați alternativi. Concurenții electorali pot schimba sau retrage un candidat de pe listă sau pot retrage

³⁴ Articolul 16 din Codul Electoral.

³⁵ [Dispoziția](#) CSE nr. 86 și decizia parlamentară de modificare a Codului Electoral nr. 280/2023 adoptată la 4 octombrie.

³⁶ CEC a informat [presa](#) despre faptul că lista nu poate fi făcută publică.

³⁷ Unul dintre candidații respinși a fost un candidat independent și fostul parlamentar al partidului Șor, Marina Tauber, care a fost respins de CECE din Bălți și a depus o contestație la Curtea de Apel Chișinău. La 10 octombrie, Curtea de Apel Chișinău a respins cererea neîntemeiată a Marinei Tauber de a anula ordinul eliberat de CSE la 4 octombrie. La 12 octombrie, Curtea de Apel Chișinău a respins contestația Doamnei Tauber ca fiind neîntemeiată împotriva deciziei de la CECE Bălți de a-i refuza admiterea la concursul la funcția de primar al municipiului Bălți.

³⁸ [Lista](#) partidelor politice care pot candida la alegerile locale din 5 noiembrie.

³⁹ Conform articolului 163, alin. (4) și (5), candidații de pe listele de consilieri pot candida atât în unități teritoriale de prim nivel, cât și în cel de-al doilea nivel, atât pentru funcția de primar, cât și pentru consilier, dar numai într-o circumscripție electorală de același nivel. În plus, candidații la primărie nu pot candida simultan în mai multe circumscripții de același nivel și nici în municipalitățile Chișinău și Bălți. Un potențial candidat la funcția de primar al Chișinăului, Andrei Donica, a fost respins de CECE nr. 1 Chișinău cu argumentul că s-a înregistrat deja ca și candidat la primărie în satul Condrița (din municipiul Chișinău) și nu se poate înregistra în ambele municipalități. Donica a atacat decizia CECE la Judecătoria Chișinău (sediul Rîșcani), care a decis la 19 octombrie în favoarea Donica CECE nr. 1 a atacat decizia la Curtea de Apel Chișinău, care a menținut decizia primei instanțe din sec. Rîșcani la 27 octombrie și a dispus CEC să-l înregistreze pe Donica drept candidat la funcția de primar în Chișinău.

întreaga listă de candidați cu până la 10 zile înainte de ziua alegerilor.⁴⁰ . Blocurile electorale se pot înregistra doar la CEC, iar partidele din bloc nu pot numi singuri candidații⁴¹ .

De asemenea, candidații se pot auto-nominaliza și candida independent, caz în care trebuie să strângă un anumit număr de semnături de la alegători⁴². În acest scop, candidații independenți pot înființa un grup de inițiativă (GI) și îl pot înregistra la CECE-ul respectiv. Candidații independenți pot candida atât pentru un consilier, cât și pentru funcția de primar. Candidatul independent la consiliu trebuie să fie susținut de două procente dintre alegătorii înregistrați din district, împărțiți la numărul de locuri de consilier, dar nu mai puțin de 50 de semnături. În cazul unui candidat la primărie, aceștia trebuie să colecteze două procente din alegătorii înregistrați în district, dar nu mai puțin de 100⁴³. În conformitate cu recomandarea anterioară a ENEMO, numărul de semnături necesare a fost redus, iar alegătorul poate susține acum mai mulți candidați, inclusiv pentru mai multe funcții electiv.

Conform calendarului⁴⁴ electoral al CEC, perioada de nominalizare a candidaților începe după înființarea consiliilor electorale raionale (CECE), Cu 60 de zile înainte de alegeri în circumscriptiile de nivelul doi și cu 40 de zile înainte de alegerile pentru circumscriptiile de prim nivel. Partidele politice și blocurile electorale nu pot lua decizii cu privire la nominalizări înainte de începutul perioadei⁴⁵ de nominalizare. Spre deosebire de aceste reglementări, diverse partide politice și-au anunțat candidații în mod public înainte de perioada⁴⁶ prevăzută. Numirea timpurie a oferit acestor candidați și partidelor lor șansa de a-i promova în timp ce foloseau fondurile partidului în locul fondurilor electorale dedicate. Acest lucru le-a oferit un avantaj în comparație cu concurenții lor, încălcând principiul egalității de șanse.

Efectuarea înregistrărilor a avut loc între 19 septembrie și 6 octombrie pentru CECE-uri de nivelul doi, iar din 29 septembrie până la 6 octombrie 2023 pentru CECE-uri de nivelul întâi. CECE-urile au avut șapte zile pentru a examina documentația prezentată (până la 13 octombrie). Această prevedere limitează egalitatea de șanse între candidați și nu ia în considerare posibile

⁴⁰ Termenul anterior a fost de șapte zile.

⁴¹ ENEMO consideră această limitare ca fiind excesiv de restrictivă în cazul alegerilor locale în care dinamica politică și coalițiile variază considerabil între orașe și raioane.

⁴² Dispoziția nu respectă [Documentul OSCE de la Copenhaga 1990](#), care prevede în para. 7.5 “*dreptul cetățenilor de a candida la funcții politice sau publice, fie individual, fie ca reprezentanți ai partidelor sau organizațiilor politice, fără nicio formă de discriminare*”. În plus, [Avizul comun al Comisiei de la Venetia și OSCE / BIDDO privind proiectul Codului Electoral](#) menționează: “*odată înregistrat, orice partid politic poate participa la orice alegeri viitoare fără alte condiții pentru a se asigura că are sprijin minim pentru a fi înscris pe buletinul de vot înainte de alegeri. Pe de altă parte, nominalizarea candidaților independenți (individuali) pentru orice alegeri, precum și candidații la președinție, trebuie să fie susținută de un anumit număr de semnături. Pentru a asigura egalitatea de participare, s-ar putea considera că toate părțile, blocurile și candidații individuali care nu sunt reprezentați în organism pentru a fi aleși sau un organism superior confirmă sprijinul minim în aceleași sau condiții similare*”.

⁴³ Dispoziția actuală nu este încă în conformitate cu recomandările anterioare ale ENEMO și cu Ghidul I 1.3 (ii) din 2002 [Codul Bunelor Practici în Materie Electorală al Comisiei de la Venetia](#) precizând că: “*legea nu ar trebui să necesite colectarea semnăturilor a mai mult de un procent din alegătorii din circumscripția în cauză*”. Anterior, candidații primari independenți au necesitat sprijinul a cinci procente dintre alegătorii din circumscripția electorală, dar nu mai puțin de 150 și nu mai mult de 10.000.

⁴⁴ CEC [Hotărâre](#) Nr. 1150 aprobarea calendarului electoral pentru alegerile locale din 5 noiembrie din 2 august 2023.

⁴⁵ Articolul 63 din Codul Electoral.

⁴⁶ Misiunea de observare Promo-LEX Alegerile locale generale 5 noiembrie 2023, [Raport No. 1](#), pag. 25.

plângeri și contestații, ceea ce duce la înregistrarea unor candidați mult după ce ceilalți au început campania.

CECE-urile au înregistrat 57.396 de candidați pentru funcția de primar și consilier în consiliile locale din 35 de partide politice, un bloc electoral, precum și 1.174 de candidați independenți. Pentru funcția de primar general al Chișinăului, 27 de candidați au fost înregistrați din partide, precum și un bloc electoral, și pentru funcția de primar al Bălți 15, dintre care 13 au fost nominalizați de partide, iar doi sunt independenți.⁴⁷

Unele partide și-au exprimat îngrijorarea că candidații lor au fost mituiți de foști membri ai partidului Șor pentru a candida pe lista partidelor nou înființate sau ca independenți. Mai multe partide de opoziție s-au plâns, de asemenea, că potențialii lor candidați au decis să fie pe listele PAS printr-un angajament de a primi fonduri de la proiectul⁴⁸ “Satul European”, sau pentru că au fost supuși presiunii și hărțuirii din partea organelor de aplicare a legii sau a promisiunilor de a opri investigațiile în curs.

Campania Electorală Și Finanțarea Campaniei

Campania Electorală

Campaniile electorale și drepturile și obligațiile concurenților electorali sunt reglementate în capitolul 8 din Codul electoral din 2022, Codul penal din 2002, Codul contravențional din 2008, Legea cu privire la publicitate din 2022, și reglementările CEC. Indiferent de tipul de alegeri, campania electorală începe la data înregistrării concurentului, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua alegerilor (6 octombrie)⁴⁹ și se încheie la data la care înregistrarea concurentului electoral este anulată sau vineri înainte de ziua alegerilor (3 noiembrie). Codul electoral nu mai include prevederea care interzice campaniile în afara perioadei oficiale de campanie, dar

⁴⁷ [Comunicatul de presă](#) CEC despre numărul de candidați înregistrați la alegerile locale din 5 noiembrie din 17 octombrie 2023 și [comunicat de presă](#) din 26 octombrie.

⁴⁸ În programul “[Satul european](#)”, 724 de proiecte de dezvoltare a infrastructurii au intrat în competiție; au fost selectate 492 de proiecte, iar suma totală a fondurilor alocate pentru Programul Satul European este de 2,8 miliarde MDL. Competiția de proiect face parte din Programul de dezvoltare locală destinat autorităților publice locale de nivel I din Moldova, lansat în martie 2022. Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL) este principala sursă de finanțare. Prim-ministrul Moldovei a asigurat ENEMO că fondurile “din satul european” sunt alocate în mod echitabil în toată țara, iar primarii din întreg spectrul politic beneficiază de acestea. Promo-LEX a analizat provizoriu în [Raportul nr. 3](#) 399 de proiecte și a dezvăluit că 59 la sută dintre primarii care au beneficiat de program candidează la alegeri pe lista PAS.

⁴⁹ Aceasta a fost una dintre recomandările anterioare ale ENEMO pentru eficientizarea și uniformizarea calendarului campaniei electorale, pentru a permite expirarea tuturor termenelor pentru înregistrarea candidaților înainte de începerea perioadei oficiale a campaniei. Prin urmare, recomandarea a fost parțial implementată indicând începutul exact al campaniei, cu toate acestea, termenul limită pentru înregistrarea candidaților, precum și perioada pentru plângeri și contestații încă se ciocnește cu începutul campaniei și nu asigură egalitatea de șanse pentru candidați.

legislația nu este clară cu privire la ce activități sunt permise legal înainte de începerea campaniei.⁵⁰

În timpul campaniei, concurenților li se interzice organizarea de concerte, concursuri, alte evenimente care implică interpreți autohtoni sau străini, afișarea sloganurilor sau a altor mesaje în timpul acestor spectacole sau distribuirea materialelor care conțin simbolurile sau alte elemente de identificare asociate concurentului electoral, precum și participarea la astfel de evenimente în scopul promovării politice.⁵¹

Utilizarea imaginilor cultelor religioase, a oficialilor străini, a instituțiilor statului sau a autorităților publice din străinătate și a organizațiilor internaționale, precum și a simbolurilor partidelor politice declarate neconstituționale, sunt interzise în campanie. De asemenea, este interzisă utilizarea simbolurilor unui alt stat, materiale care conțin personalități istorice străine, simboluri ale țărilor străine sau organizații internaționale sau imagini ale oficialilor străini, dacă duc la contestarea și defăimarea statului și a poporului, instigare la agresiune de război, ură națională, rasială sau religioasă, instigare la discriminare, separatism teritorial, violență publică, precum și alte manifestări care amenință regimul constituțional. Interzicerea utilizării simbolurilor și imaginilor naționale a fost eliminată, așa cum se recomandă în rapoartele anterioare ale ENEMO.

De asemenea, este interzisă organizarea transportului alegătorilor la secțiile de votare în ziua alegerilor și în perioada electorală pentru a-i convinge să își exercite drepturile electorale. Candidaților li se interzice utilizarea resurselor administrative, inclusiv prin lansarea sau participarea la lansarea de proiecte de infrastructură sau achiziții publice realizate din bugetul public național, utilizarea echipamentelor publice, mijloace și bunuri, în perioada electorală.⁵² În plus, pentru a limita utilizarea necorespunzătoare a resurselor publice în campanie, mesajele de

⁵⁰ OSC și mass-media au raportat multe cazuri de campanie electorală timpurie pe întreg spectrul politic, în principal distribuția materialelor informaționale.

⁵¹ Interzicerea concertelor și a altor spectacole reflectă recomandarea din Raportul final al MIOA ENEMO pentru Alegerile Prezidențiale 2020. Cu toate acestea, [Avizul comun al Comisiei de la Venetia și OSCE / BIDD0 privind proiectul codului electoral](#) din articolul 77 afirmă că formularea generală limitează libertatea de exprimare și oportunitățile de campanie. Ar trebui să se acorde atenție pentru a permite anumite spectacole, dar strict controlat, dacă cheltuielile sunt raportate corespunzător în rapoartele financiare.

⁵² Conform articolului 481(7) din [Codul contravențional](#), utilizarea ilegală a resurselor administrative, dacă nu constituie infracțiune, este sancționat cu o amendă de la 90 la 300 de unități convenționale (4.500 la 15.000 MDL) cu privarea de dreptul de a deține anumite funcții sau de a desfășura anumite activități pentru o perioadă de trei luni la un an. În cazul pagubelor semnificative, articolul 1812 (2) din [Codul penal](#) prevede că pedeapsa va fi o amendă de la 6.000 la 8.000 de unități convenționale (300.000 la 400.000 MDL) sau închisoare de până la cinci ani, în ambele cazuri cu privarea dreptului de a deține anumite funcții sau de a se angaja în anumite activități timp de până la cinci ani, iar persoana juridică este pedepsită cu o amendă de la 13.000 la 15.000 de unități convenționale (650.000 la 750.000 MDL) cu privarea dreptului de a se angaja într-o anumită activitate sau lichidarea persoanei juridice.

interes public trebuie să fie aprobate de CEC⁵³. Candidații care îndeplinesc funcții publice trebuie să-și suspende activitățile oficiale în timpul campaniei.⁵⁴

La 18 august, Ilan Șor, președintele fostului partid “Șor”, a anunțat pe pagina sa de Facebook lansarea proiectului “ Satul moldovenesc” cu investiții planificate de 17 miliarde MDL pentru îmbunătățirea infrastructurii⁵⁵ comunitare și sociale. La 1 octombrie, Șor a anunțat că începând cu luna octombrie, toți pensionarii din orașul și districtul Orhei, orașul Taraclia și Găgăuzia vor primi supliment la pensia lor în valoare de 1.000 MDL din fondul Șor⁵⁶. La 14 octombrie, Comitetul Executiv al Găgăuzia a organizat un eveniment pentru aproximativ 2400 de profesori dedicați Zilei Profesorilor, unde fiecare profesor a primit 500 MDL în plic. Având în vedere faptul că sursele acestor donații nu sunt cunoscute și potrivit legii, autoritățile locale nu ar fi trebuit să li se permită să utilizeze aceste fonduri.

Cu o zi înainte de începerea campaniei, pe 5 octombrie, Parlamentul a adoptat modificări la bugetul de stat propus de guvern la 25 septembrie pentru a include 1,65 miliarde MDL pentru pachetul ”Spor pentru Moldova”. Scopul acestui pachet este de a finanța proiecte de dezvoltare și infrastructură, creșteri salariale pentru medici, precum și plăți unice pentru profesori, ofițeri de poliție, judecători și alți funcționari publici, afectând în total aproximativ 170.000 de cetățeni.⁵⁷ Aceste stimulente financiare au fost criticate de mai mulți interlocutori, deoarece au potențialul de a influența alegerea alegătorilor și de a-și cumpăra indirect voturile.

⁵³ Reglementată în [Hotărârea](#) CEC Nr. 1155 de pe 4 August. Potrivit articolului 13, alin. (4), lit. b) și c) din [Legea cu privire la publicitate](#), mesajele de interes public nu pot conține informații despre realizările manageriale și/sau obiectivele atinse de entitățile din sectorul public, precum și informații despre publicitatea politică. Pe 9 August, CEC în [Decizia](#) sa Nr. 1162 a interzis distribuirea [materialelor informative](#) repartizate de Primăria Municipiului Chișinău conținând rezultatele activității autorității publice în ultimii trei ani. Pe 24 August, CEC în [Hotărârea](#) sa Nr. 1193 a interzis distribuirea [pliantelor informative](#) de către Primăria Bălți conținând rezultatele muncii actualului primar și consilierilor. Viceprimarul orașului Ungheni a fost nevoit să retragă un video de pe FB cu realizările sale urmare [Deciziei](#) CEC cu Nr. 1318 de pe 22 Septembrie.

⁵⁴ Aceste funcții sunt menționate în articolul 16 din Codul electoral alin. (3) și includ primarii și adjuncții acestora; vice-prim-miniștrii; miniștrii; secretarul general al Aparatului Președintelui Republicii Moldova, secretarul general al Parlamentul și Guvernului, precum și adjuncții acestora; șefi și șefi adjuncți ai instituțiilor publice; președinții raioanelor și adjuncții lor și secretarii consiliilor locale și ai primăriilor. Puțini candidați și-au dat demisia numai după ce au fost înregistrați, ceea ce a fost deja după începerea campaniei.

⁵⁵ [Declarația](#) lui Ilan Șor din 18 august. La cerere, fiecare sat poate beneficia de cinci milioane de MDL în următorii trei ani. Partidul Politic Șansa, a fost promovat oficial pe pagina Facebook a lui Ilan Șor, a făcut [anunțul](#) în sprijinul proiectului la 21 septembrie.

⁵⁶ [Declarația](#) lui Ilan Șor pe pagina sa de FB de la 1 octombrie. La 11 octombrie, Consiliul raional Orhei în [Decizia](#) nr. 11/1 a aprobat ca pensionarii cu o pensie mai mică de 3 000 MDL să primească o indemnizație financiară de 1 000 MDL de la persoane fizice sau juridice, indiferent de forma lor legală de organizare. Se presupune că peste 3000 de cereri au fost depuse în câteva zile. La 12 octombrie, o [decizie](#) similară a fost adoptată de Consiliul Local Taraclia și de [Comitetul Executiv](#) al Găgăuziei. Începând cu 17 octombrie, [mass-media](#) a raportat că aproximativ 8 000 de cereri au fost depuse în Găgăuzia, iar ajutorul a fost plătit în numerar la birourile locale de asigurare socială pensionarilor cu o pensie sub 3 000 MDL.

⁵⁷ Anunțul [gubernamental](#) privind aprobarea pachetului “Spor pentru Moldova ” la 5 octombrie 2023. “ *Pentru a preveni utilizarea necorespunzătoare a resurselor administrative pentru a dezechilibra condițiile de concurență echitabilă în timpul competițiilor electorale, cadrul legal ar trebui să precizeze că nu ar trebui să apară anunțuri majore legate de sau care vizează crearea unei percepții favorabile față de un anumit partid sau candidat în timpul campaniilor*” [Avizul Comun Al Comisiei De La Venetia Si Osce/BIDDO Pentru Prevenirea Si Reactia La Utilizarea Necorespunzătoare A Resurselor Administrative](#) în timpul proceselor electorale, 2016, Directivele B, Articol 1.3.

Campania a fost discretă, calmă și destul de pasivă în perioada observată. Candidații s-au concentrat pe distribuirea materialelor de campanie, întâlniri mici cu alegătorii și angajații, ușă în ușă, precum și utilizarea difuzării și a social media. Mai multe părți au raportat lipsa spațiilor de afișare publicitară în toată țara, deoarece doar patru companii au fost înregistrate de CEC. Unele părți s-au plâns, de asemenea, că multe tipografii au fost supraîncărcate cu comenzi de la concurenți la începutul campaniei, deoarece partidele nu aveau voie să utilizeze ”fondul electoral” înainte.⁵⁸ La 5 octombrie, diverse mijloace de informare în masă au raportat că Poșta Moldovei distribuia materiale de campanie electorală PAS⁵⁹

Cele mai vizibile partide de până acum sunt PAS, PSRM, Șansa, precum și Partidul Nostru în nord și MAN în Chișinău. Principalele subiecte de campanie ale candidaților s-au concentrat în primul rând pe probleme locale, de infrastructură și proiectele de dezvoltare urbană, inclusiv îmbunătățiri ale drumurilor, transportului public și locurilor de parcare, noi oportunități de muncă, unități de grădinițe sau locuri de joacă, precum și sistemele de apeduct și furnizarea de energie.

Misiunea a fost informată despre suspiciuni pe scară largă legate de cumpărarea de voturi , presiunea asupra angajaților, utilizarea necorespunzătoare a resurselor administrative sau utilizarea realizărilor municipalităților în campanie, în principal de către demnitarii în exercițiu, inclusiv primarii din Chișinău și Bălți, precum și partidul PAS care își asumă meritul programului “Satul European” realizat din bugetul de stat⁶⁰ Înalți oficiali de stat, inclusiv miniștrii, premierul și președintele Parlamentului participă activ la evenimentele de campanie ale candidaților PAS. Această practică, deși nu este împotriva legii, oferă un avantaj candidaților din partidul de guvernământ și poate pune în pericol neutralitatea puterii executive în organizarea alegerilor.

Finanțarea Campaniei

Finanțarea partidelor politice și finanțarea grupurilor de inițiativă (GI) și a campaniilor electorale sunt reglementate de capitolul V din Codul Electoral, Legea privind partidele politice din 2007, Codul penal din 2002, Codul Contravențional din 2008 și Legea cu privire la publicitate din 2022. Dispozițiile legale sunt detaliate în reglementările CEC, cum ar fi Regulamentul CEC privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale adoptate la 18 august 2023.

⁵⁸ Pe 21 și 22 septembrie, poliția a [confiscat](#) la două întreprinderi din Chișinău materiale promoționale electorale fără documente de origine aparținând Partidului Șansa care [pretindeau](#) că nu pot plăti materialul din cauza dificultăților de a deschide un cont bancar. Cu toate acestea, fondurile din “Fondul electoral” nu pot fi utilizate mai devreme de 30 de zile înainte de ziua alegerilor, ceea ce înseamnă începând cu 6 octombrie 2023.

⁵⁹ De exemplu, [articolul](#) de la Primul.md. PAS a declarat că au semnat contractul cu Oficiul Poștal, care a livrat materialul doar la birourile lor pentru a-l pregăti pentru campanie. Cu toate acestea, punctul 75 din [Hotărârea](#) CEC nr. 1155 din 4 august privind modul de furnizare, distribuie și diseminare a publicității politice și electorale și a mesajelor de interes public, prevede că, în perioada electorală, furnizorii de publicitate vor efectua pregătirea, producerea, distribuirea și plasarea publicității pe afișele/panourile publicitare numai din mijloacele financiare transferate către “Fondul electoral”, cu plata în avans. După cum am menționat mai sus, “Fondul Electoral” poate fi utilizat numai de la începutul campaniei, astfel începând cu 6 octombrie. La 17 octombrie, CEC [a emis](#) un avertisment împotriva PAS și a transmis cazul Ministerului de Interne.

⁶⁰ [Documentul OSCE de la Copenhaga](#) din 1990 la articolul (5.4) obligă statul să asigure o separare clară între stat și partidele politice; în special, partidele politice nu vor fi contopite cu statul. Aceste practici pot denatura condițiile egale pentru toți concurenții.

Cu siguranță, toate actele juridice au suferit modificări ample în 2022, cu scopul de a alinia cadrul legal al finanțării campaniei mai mult cu standardele internaționale, Recomandările Comisiei de la Veneția și GRECO, precum și recomandările observatorilor internaționali și internaționali. Printre dispozițiile adoptate recent se numără controlul mai detaliat al veniturilor donatorilor, instrucțiuni mai clare privind raportarea, precum și directive mai precise privind controlul și supravegherea de către CEC.⁶¹

CEC este organul de conducere numit să primească, să supravegheze și să controleze rapoartele financiare privind finanțarea campaniilor electorale. În mai 2021, Consiliul Suprem de Securitate, un organ consultativ aprobat prin decretul președintelui Republicii Moldova, a recomandat CEC să înființeze un grup de lucru interinstituțional pentru detectarea și investigarea acțiunilor de finanțare ilegală a campaniilor. Cu toate acestea, CEC nu a abordat această propunere până în prezent.

Garantat, direcția nouă de supraveghere și control a finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale (de acum înainte Direcția) a fost creată în cadrul CEC în iulie 2022. Cu toate acestea, este insuficient și nu are personalul esențial⁶². În plus, președinții permanenți de la nivelul al doilea CECE efectuează, de asemenea, supravegherea finanțării campaniilor a candidaților independenți. Supravegherea subvențiilor de stat pentru partidele politice a fost acordată Curții de Conturi, după recomandarea⁶³ Comisiei de la Veneția. Eficiența supravegherii finanțelor campaniei rămâne de evaluat.

Concurenții electorali trebuie să deschidă un cont bancar dedicat ("Fondul electoral") în termen de trei zile de la înregistrare și să informeze CEC în termen de 24 de ore.⁶⁴ Transferurile din "fondul" respectiv trebuie efectuate numai după înregistrarea concurenților, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua alegerilor. Potrivit interlocutorilor CEC și MIOA, mai multe părți s-au confruntat cu dificultăți în deschiderea contului bancar.⁶⁵

⁶¹ Noul cadru legal include mai multe recomandări a misiunilor ENEMO anterioare.

⁶² Condițiile solicitante de recrutare nu au dus la depunerea cererilor pentru două posturi de specialitate financiară. Prin urmare, direcția are în prezent doar cinci membri (un șef și un șef adjunct, un specialist IT și doi specialiști în drept). Lipsa specialiștilor financiari reprezintă o provocare pentru departamentul de a monitoriza eficient finanțarea campaniilor electorale.

⁶³ "Finanțarea partidelor politice din fonduri publice trebuie să fie însoțită de supravegherea conturilor partidelor de către organisme publice specifice (de ex. Departamentul Auditorului General)" - [Compilarea Avizelor Și Rapoartelor Comisiei De La Veneția Cu Privire La Partidele Politice](#) adoptat la 18 noiembrie 2021, (CDL-PI (2021)016rev), Capitolul VII Finanțarea partidelor politice.

⁶⁴ În baza articolului 56, alin. (5) din Codul Electoral, concurenții care nu deschid "Fondul electoral" pot conduce campania fără implicarea unor costuri financiare și trebuie să informeze CEC în termen de trei zile de la înregistrare. Pe baza site-ului web CEC, Partidul Noua Opțiune Istorică și Partidul NOI au decis să nu deschidă contul bancar. [Avizul Comun Al Comisiei De La Veneția Și Osce / BIDD0 Privind Proiectul Codului Ectoral](#) din octombrie 2022 prevede ca "în conformitate cu cerințele pentru transparența și responsabilitatea finanțării campaniilor, toți concurenții ar trebui să aibă un cont și să fie obligați să raporteze chiar dacă nu suportă cheltuieli. Dispoziția ar trebui să fie luată în considerare numai în excepții specifice, cum ar fi campaniile candidaților independenți sau GI-urilor la alegerile consiliului local sau la referendumul local."

⁶⁵ CEC, în [Hotărarea](#) nr. 1389 din 6 octombrie, a raportat că mai multe partide s-au confruntat cu probleme în deschiderea contului lor bancar, în principal din cauza taxelor de 5000 MDL. Partidele care au raportat probleme cu deschiderea unui cont sunt: Partidul Șansă, Partidul Democrația Acasă, Partidul Verde Ecologist, Liga Orașelor și

Concurenții propun o persoană responsabilă de gestionarea contului (trezorier)⁶⁶. Toate fondurile legate de finanțarea campaniei ar trebui gestionate prin intermediul “Fondului electoral”. Banca informează CEC zilnic în format electronic cu privire la toate tranzacțiile, în timp ce concurenții trimit un raport inițial în termen de trei zile de la deschiderea contului și ulterior săptămânal⁶⁷ prin intermediul modulului electronic CEC “Control financiar”⁶⁸. Raportul financiar final trebuie trimis în termen de trei zile de la ziua alegerilor⁶⁹. Rapoartele candidaților independenți sunt transmise CECE-urilor. Rapoartele ar trebui să includă toate documentele justificative, iar CEC sau CECE au dreptul să solicite informații suplimentare de la concurenți și instituții publice⁷⁰. CEC este obligată să publice toate rapoartele în termen de 24 de ore de la primirea lor.⁷¹

Majoritatea interlocutorilor ENEMO dintre concurenții politici au menționat că cerințele sporite de raportare financiară sunt împovărătoare, în special în ceea ce privește cerința de a raporta măsurarea timpului ale activităților voluntarilor.⁷² CEC a recunoscut că raportarea devine o provocare pentru partidele cu câteva sute de candidați din cauza particularităților din alegerile locale

CEC stabilește plafonul general al resurselor financiare care pot fi transferate în contul “Fondul Electoral”, limitat la 0,1 procente din bugetul de stat pentru anul dat.⁷³ În ultimele trei alegeri, plafonul a devenit mult mai mare, de fapt de peste trei ori mai mare. Acest lucru s-a întâmplat deoarece formula care determină mărimea plafonului a crescut de la 0,05 la sută la 0,1 la sută din

Comunelor, Partidul Liberal, MAN, Partidul Democrat Modern, PACE, PONA, Partidul Renașterea și Blocul Electoral Ruslan Codreanu. PACE nu poate deschide contul bancar din cauza anchetei penale a liderului partidului, Gheorghe Cavaliuc.

⁶⁶ Cerințele pentru trezorier sunt specificate în articolul 55 din Codul electoral. CEC a organizat instruirea pentru trezoreri la 1 octombrie și le-a oferit un ghid tipărit.

⁶⁷ Raportul inițial se referă numai la părțile care intenționează să transmită fondurile din contul lor de partid către “Fondul electoral”. 13 partide au prezentat raportul inițial. Termenele limită pentru rapoartele săptămânale sunt 6, 13, 20 și 27 octombrie și 3 noiembrie până la 17.00, în conformitate cu [Hotărârea](#) CEC nr. 1150 pentru aprobarea calendarului electoral pentru alegerile locale din 5 noiembrie din 2 august 2023.

⁶⁸ Modulul “Control financiar” este încă în curs de dezvoltare și CEC conștientizează existența dificultăților tehnice. Modulul nu a funcționat în perioada de raportare din prima săptămână, ceea ce înseamnă că părțile au trebuit să prezinte rapoarte în copii tipărite sau cu întârzieri. Acest lucru a limitat, de asemenea, controlul public, deoarece rapoartele încărcate nu se află într-un format de date deschise, ușor de utilizat. Următoarele rapoarte au fost transmise într-un format PDF mai ușor de utilizat, dar încă nu sunt la fel de utilizate ca datele deschise. Mai mult, CEC nu a încărcat niciun raport financiar al candidaților independenți începând cu 24 octombrie.

⁶⁹ Rapoartele finale se prezentau anterior cel târziu cu două zile înainte de ziua alegerilor.

⁷⁰ Aceste instituții sunt Serviciul Fiscal de Stat, Casa Națională de Asigurări Sociale, Casa Națională de Asigurări Medicale, Agenția Servicii Publice sau Agenția Achiziții de Stat, printre altele.

⁷¹ Termenul limită a fost scurtat de la 48 de ore față de alegerile anterioare. Cu toate acestea, CEC a admis unele întârzieri în publicarea rapoartelor, în principal din cauza necesității de a elimina datele personale sensibile din rapoarte înainte de publicarea lor. La 24 octombrie 2023, rapoartele candidaților independenți și șase din 36 de partide nu erau disponibile pe site-ul web al CEC.

⁷² Potrivit CEC, candidații înșiși nu trebuie să raporteze propriile activități de voluntariat în rapoartele lor financiare, dacă le declară la CEC.

⁷³ Plafonul a fost stabilit la 66 274 579 MDL prin [Hotărârea](#) CEC nr. 1219 din 8 septembrie 2023.

veniturile statului. Ulterior plafonul general este împărțit proporțional pentru fiecare CECE de primul și al doilea nivel, în funcție de numărul de alegători înregistrați.⁷⁴

Toate partidele politice înregistrate care participă la alegeri au dreptul la finanțare publică⁷⁵. Partidele politice primesc lunar⁷⁶ fondurile de la CEC. Proporția finanțării publice în bugetul părților a crescut exponențial față de 2017 și a reprezentat 77 la sută în 2021, în timp ce donațiile private au scăzut rapid la 15 la sută⁷⁷.

Candidații pot finanța campania din fondurile proprii prin conturile de partid (inclusiv subvențiile de la bugetul de stat sau taxele de membru), donații sau împrumuturi la dobândă zero⁷⁸. Donațiile în natură, serviciile gratuite sau activitățile voluntare trebuie raportate în rapoartele financiare în funcție de valoarea lor de piață. Donațiile în numerar trebuie plătite direct în “Fondul Electoral”. Cetățenii pot dona unuia sau mai multor concurenți electorali până la șase salarii lunare medii, dar nu mai mult de 30 la sută din veniturile lor anuale din anul precedent (un maxim de 70.200 MDL), în timp ce persoanele juridice pot dona până la 12 salarii medii (un maxim de 120.400 MDL)⁷⁹. Restricții suplimentare se referă la detaliile legate de valoarea maximă a donației pentru mai multe categorii de persoane⁸⁰. CEC sau CECE-urile respective au autoritatea de a solicita cetățenilor informații financiare suplimentare pentru a verifica dacă dețin venituri suficiente pentru a preveni finanțarea ilegală. Mai multe partide de opoziție au declarat că controalele financiare complete ale autorităților pot crea un efect descurajator asupra cetățenilor dornici să doneze.⁸¹

Cetățenii Moldovei sub 18 ani sau în custodie; persoane juridice străine; non-cetățeni; persoane anonime sau persoane care acționează în numele terților; persoane juridice care au încheiat contracte publice în ultimii trei ani sau au primit ajutor de stat⁸²; instituții sau entități publice finanțate din bugetul public; organizații necomerciale, sindicate, asociații, fundații, organizațiile

⁷⁴ Art. 53 alin. (4) din Codul electoral. Plafonul maxim pentru fiecare circumscripție electorală este determinat de CEC prin înmulțirea coeficientului prevăzut la punctul (3) cu numărul de alegători din circumscripția respectivă.

⁷⁵ Suma alocată este echivalentă cu 0,1 la sută din veniturile bugetului de stat, ceea ce este egal cu 49 980 700 MDL în 2023.

⁷⁶ Sumele individuale sunt calculate în [Hotărârea](#) CEC nr. 846 din 17 ianuarie 2023. Articolul 27 din [Legea cu privire la partidele politice](#) prevede că suma alocată este calculată pe baza rezultatelor electorale.

⁷⁷ [Bani care câștigă alegeri. Finanțe politice și de campanie în Moldova](#), pagina 24, iulie 2023. Comitetul consultativ independent pentru corupție.

⁷⁸ La 8 septembrie 2023, CEC stabilește în [Hotărârea](#) nr. 1217 valoarea împrumuturilor fără dobândă de 50.000 MDL pentru partidele politice/blocul electoral și 10.000 MDL pentru candidații independenți. Pe baza articolului 51, alin. (6) din Codul electoral, împrumuturile sunt rambursabile în termen de trei luni de la alegeri, dar pot fi parțial scutite în baza rezultatului concurentului.

⁷⁹ În 2023, salariul mediu pe economie este de 11.700 MDL. [Hotărârea](#) Nr. 936 din 28-12-2022 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2023.

⁸⁰ Conform articolului 57 din Codul electoral, dacă donatorul este beneficiar al unei burse sau beneficii sociale, donația nu poate fi mai mare decât un salariu mediu. Dacă donatorul este un demnitar public, funcționar public, inclusiv cei cu statut special sau un angajat al unei organizații publice, donațiile nu pot depăși 10% din veniturile anuale ale donatorului, dar nu mai mult de șase salarii lunare medii. Cetățenii pot dona până la un salariu mediu lunar în numerar, donațiile suplimentare trebuie trimise prin transfer bancar. Aceleași condiții se aplică cetățenilor moldoveni care locuiesc în țară și în străinătate.

⁸¹ De asemenea, vedeți [Avizul Comun al Comisiei de la Veneția OSCE / BIDDO Privind Proiectul de Cod Electoral](#)

⁸² Misiunile anterioare ENEMO au recomandat extinderea acestei interdicții atât înainte, cât și după alegeri.

de caritate și religioase, precum și alte state sau organizațiile internaționale (politice) nu au voie să finanțeze campania⁸³.

CEC ar trebui să anunțe rezultatele controlului general în termen de șase luni de la confirmarea rezultatelor alegerilor⁸⁴. În cazul nerespectării reglementărilor privind finanțarea campaniei, CEC are la dispoziție mai multe instrumente, pornind de la avertizări, privarea de timp de publicitate electorală gratuită sau plătită timp de 24 sau 48 de ore sau privarea de fonduri de la bugetul de stat până la sancțiunile contravenționale și anularea concurentului sau a partidului politic ca o ultimă soluție.

Cadrul legal și cerințele pentru finanțarea campaniilor sunt în general în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția și GRECO. Cu toate acestea, mulți interlocutori au informat ENEMO despre riscurile finanțării “din umbră” a campaniilor electorale, în principal din străinătate și prin Transnistria, folosind numerar, carduri PYYPL preplătite sau criptovalută. Aceasta creează provocări semnificative și prezintă îngrijorări serioase cu privire la integritatea procesului electoral. O altă preocupare cu privire la influența alegătorilor raportată la ENEMO se referă la contractele cu consiliile orașelor și raionale legate de fondurile promise pentru proiecte de infrastructură, adesea cu sponsorizare străină. La 21 septembrie, cinci cereri de anulare a imunității parlamentare a doi parlamentari, Alexandr Nesterovschi și Irina Lozovan, au fost înaintate Parlamentului și ulterior aprobate⁸⁵. E necesar încă de a aprecia eforturile organelor de aplicare a legii pentru a rezolva această problemă⁸⁶. Diverse părți interesate și-au exprimat

⁸³ În plus, în conformitate cu articolul 54 din Codul electoral, concurenților li se interzice să ofere alegătorilor bani, bunuri, inclusiv produse alimentare, alcool și tutun, furnizarea de servicii sau oferirea altor beneficii pentru a influența alegerea alegătorului. Concurentul nu poate utiliza “Fondul Electoral” în scopuri personale și nu își poate finanța campania din alte fonduri financiare sau materiale nedeclarate.

⁸⁴ La 24 octombrie, CEC în [Hotărârea](#) nr. 1483, a obligat partidele Șansa și Renașterea să corecteze erorile din rapoartele financiare în termen de trei zile. În plus, părților li s-a impus o sancțiune sub formă de avertizare pentru utilizarea mijloacelor financiare, altele decât din “Fondul electoral” și pentru distribuirea materialelor publicitare care nu respectă normele. La 26 octombrie, CEC a emis [Hotărârea](#) nr. 1495 privind supravegherea veniturilor și cheltuielilor concurenților electorali în campania electorală, care oferă publicului monitorizarea finanțelor campaniei până la 6 octombrie. CEC a invitat acele părți care nu au informat instituția cu privire la deschiderea sau nedeschiderea contului bancar să facă acest lucru, precum și la numirea trezorerului. Mai multe părți au fost chemate să corecteze rapoartele financiare. PDCM și CUB sunt obligați să plătească la bugetul de stat 11 400 MDL și, respectiv, 300 MDL, deoarece aceste sume au depășit limita pentru donații.

⁸⁵ [Declarația](#) Centrului Național Anticorupție din 21 septembrie 2023. În plus, candidatul LOC la funcția de primar în Chișinău, Mihail Bagas, a fost arestat la 21 septembrie și ulterior eliberat la 23 octombrie. LOC și-a retras candidatura la 25 septembrie. La 21 septembrie, [4 octombrie](#) și [26 octombrie](#), organele de aplicare a legii au efectuat percheziții în toată Moldova, vizând spații și membri ai partidelor Șansa și Renașterea suspecți de corupere pasivă, finanțarea ilegală a partidelor politice și finanțarea grupului infracțional organizat. Poliția a confiscat carduri “PYYPL”; numerar; documente care reflectă plățile către persoane fizice, cum ar fi plată a 20.000 MDL către candidații de partid și candidații independenți susținuți confidențial de partidul Șansa; plata sumelor de la 500 la 3000 MDL către persoanele care acceptă să voteze candidații Partidului Șansa; listele candidaților la primărie care au primit sume de bani nedeclarate; falsificarea semnăturilor din listele pentru susținerea și înregistrarea candidaților. Reprezentanții ambelor părți s-au plâns ENEMO că percep aceste acțiuni ca hărțuire și persecutare politică. La 27 octombrie, Partidul Șansă a organizat un [mars](#) în Comrat pentru a protesta împotriva persecutării din partea autorităților din Chișinău.

⁸⁶ Până în 2022, [Codul Electoral](#) a includea o prevedere în articolul 51, alin. (4) că în perioada electorală, candidații nu pot fi concediați sau transferați într-o altă poziție fără acordul lor, precum și nu pot fi trași la răspundere penală, arestați, reținuți sau supuși sancțiunilor administrative fără acordul organului electoral care i-a înregistrat, cu excepția cazurilor de infracțiuni flagrante. Cu toate acestea, Curtea Constituțională a declarat o regulă similară neconstituțională, iar prevederea nu a fost inclusă în noul Cod electoral.

îngrijorarea cu privire la impactul posibil pe care fondurile ilegale și cumpărarea voturilor l-ar putea avea asupra rezultatelor alegerilor.

Media

Mediul media⁸⁷

Televiziunea rămâne a fi sursa principală de informare și de încredere în Republica Moldova și se constată un impact în creștere a rețelelor de socializare. Adesea, platformele media reprezintă o arenă pentru confruntări politice între facțiunile pro-Rusia și pro-Occidentale. Rețelele radio FM private retransmit adesea conținutul de la posturile rusești și române. În presa scrisă se observă tendințe de afiliere politică și numărul cititorilor este în scădere și restrâns, iar unicul cotidian din Republica Moldova este o adaptare a unui tabloid rus. Cele mai larg utilizate rețelele sociale sunt Facebook, Odnoklassniki din Rusia, Instagram, TikTok și Telegram.

Peisajul mediatic divers, dar polarizat, din Moldova, caracterizat printr-o piață redusă și cu drepturi de proprietate concentrate, reprezintă numeroase entități TV și online. Mass media cheie este sub controlul liderilor politici, reflectând polarizarea profundă și influența oligarhilor. Holdingurile media anterior influente asociate cu figuri politice precum Vladimir Plahotniuc și partidele pro-ruse au scăzut, făcând loc unui nou imperiu media legate de oligarhul pro-Kremlin Ilan Șor, în prezent în exil autoimpus din cauza acuzațiilor de corupție.

Misiunea nu cunoaște de atacuri sau hărțuire raportate asupra jurnaliștilor. A fi jurnalist în Republica Moldova este considerat în prezent sigur. Cu toate acestea, jurnaliștii sunt expuși riscului de fi insultați de politicieni, adepții lor angajându-se ocazional în hărțuire cibernetică împotriva criticilor. Accesul jurnaliștilor la Transnistria necesită o acreditare specială.

Cadrul legal pentru mass-media

Cadrul de reglementare asigură o acoperire echitabilă, echilibrată și imparțială pentru toate partidele, oferind timp de antenă sau spațiu în presa scrisă pentru concurenții electorali. Partidele și candidații pot ajunge la alegătorii prin utilizarea timpului de antenă limitat în radiodifuzorii naționali sau prin publicitatea electorală în radiodifuzorii publici. Instituțiile mass-media au dreptul să acopere alegerile fără interferențe, iar jurnaliștii, inclusiv freelancerii, își pot exercita atribuțiile fără permise speciale pentru acoperire generală. Cu toate acestea, cei care intenționează să utilizeze drepturi specifice în conformitate cu Codul electoral trebuie să obțină statutul de observator prin procedurile stabilite de CEC.

⁸⁷ IEOM ENEMO nu va desfășura activități de monitorizare media. Constatările și concluziile din această secțiune sunt extrase din întâlnirile cu interlocutorii care lucrează pe domeniul mass-media în Moldova și monitorizarea activității organului responsabil cu monitorizarea comportamentului mass-media (Consiliul Audiovizualului).

Articolul 34 din Constituție asigură dreptul de acces la informație. În Codul Electoral, articolul 89 subliniază principiile generale pentru mediatizarea alegerilor, confirmând dreptul instituțiilor media de a acoperi alegerile fără interferențe și acordând jurnaliștilor autorizați accesul la procedurile electorale pe picior egalitate cu observatorii. În special, în 2022, Parlamentul a adoptat două legi, care modifică anumite acte normative și Codul serviciilor media audiovizuale⁸⁸. Aceste modificări influențează cadrul legal care guvernează mass-media și expresia.

În conformitate cu recomandările anterioare a ENEMO, amendamentele la Codul Electoral au introdus modificări semnificative, în special în ce privește monitorizarea media de radiodifuziune între alegeri și aplicarea de sancțiuni eficiente pentru încălcările înregistrate de mass-media. Modificările la Codul Contravențional interzic și sancționează în mod explicit acum utilizarea discursului de instigare la ură și incitarea la discriminare de către concurenții electorali, inclusiv în materialele electorale. Instrumente interne pentru reglementarea publicității politice și electorale, precum și monitorizarea discursului instigator la ură în mass-media audiovizuală, au fost dezvoltate de CEC și Consiliul Audiovizualului. Având în vedere tendințele observate de discurs instigator la ură în ultimii cinci ani în perioadele electorale, împreună cu noile prevederi privind campania electorală, monitorizarea discursului instigator la ură în timpul alegerilor locale a devenit imperativă pentru o analiză și evaluare amănunțită a prevalenței acestuia și a sancțiunilor corespunzătoare.

Codul Electoral⁸⁹ prevede ca, în termen de șapte zile de la începerea perioadei electorale, furnizorii de servicii media care depun Declarații de acoperire a alegerilor să publice condițiile pentru oferirea de spațiu publicitar și servicii conexe concurenților electorali în termene specificate. Aceste informații urmează să fie împărtășite cu CEC și Consiliului Audiovizualului, primul publicându-l pe platforma oficială. Pe parcursul perioadei electorale, furnizorii de servicii media trebuie să transmită CEC actualizările săptămânale cu privire la veniturile obținute din publicitatea politică/electorală pentru fiecare partid politic, bloc electoral sau concurent electoral.

Incertitudinea persistentă în peisajul juridic al presei locale a fost caracterizată de deficiențe legislative persistente. Principalele provocări includ lipsa reglementărilor în mass-media online, supravegherea insuficientă a regimului juridic al proprietății în mass-media, absența unor măsuri de sprijin stabilite pentru media, conformitatea superficială și practicile discriminatorii în domeniu. Cu toate acestea, în ultimii doi ani s-au înregistrat progrese laudabile în consolidarea cadrului juridic național prin introducerea unor reglementări suplimentare esențiale.

În general, există puține reglementări cu privire la campania în media online.

Media tradițională

În decembrie 2022, licențele pentru șase canale TV pro-ruse au fost suspendate.⁹⁰ Peisajul media în evoluție și manevrele strategice subliniază dinamica complicată și transformările în curs în

⁸⁸ La 14 aprilie 2022 Parlamentul a promulgat Legea nr. 102 și la 2 iunie 2022, Legea nr. 143.

⁸⁹ Articol 58, paragraf 9.

⁹⁰ Inclusiv patru controlate de Șor—Primul în Moldova, Accent TV, Orhei TV și TV6. Deși a fost descrisă oficial ca o suspendare în timpul stării de urgență, cel puțin unul dintre canalele lui Șor, Orhei TV, s-a confruntat cu un eșec definitiv atunci când Consiliul Audiovizualului a refuzat să-și prelungească licența de difuzare în martie. În ciuda

domeniul media din Republica Moldova, care aduce implicații pentru diversitatea și controlul difuzării informațiilor în țară.

Codul electoral, completat de un Regulament al CEC, stabilește cerințe pentru reflectarea corectă, transparentă și imparțială a campaniilor electorale de către media, prin asigurarea accesului egal la publicitatea electorală pentru concurenți. Supravegherea respectării acestor reglementări intră în sfera de competență a Consiliului Audiovizualului (CA), care monitorizează în mod activ radiodifuzorii și abordează petițiile legate de mass-media. O modificare notabilă a Codului Electoral desemnează CA să efectueze, începând cu 7 august, o monitorizare amănunțită a programelor de știri din mijloacele de difuzare selectate în perioada pre-electorală, folosind cota de audiență ca și criteriu. Cu toate acestea, actele de reglementare ale CA relevă o deficiență în legislația secundară, lipsă de prevederi pentru monitorizarea comunicațiilor comerciale audiovizuale, conținutul pe platformele de partajare video, proprietatea surselor mass-media, egalitatea de gen, pluralismul audiovizual și respectarea regulilor privind abordarea dominației în formarea opiniei publice.

Codul electoral recent adoptat conține prevederi detaliate și necesare cu privire la mediatizarea alegerilor; cu toate acestea, îi lipsește un mecanism clar de monitorizare și sancționare a instituțiilor media tipărite/online.

Potrivit interlocutorilor misiunii, în peisajul media regional al Republicii Moldova, principalele posturi de televiziune sunt adesea percepute ca fiind controlate de oameni de afaceri asociați cu partidele politice, ceea ce duce la raportări neuniforme și politică editorială părtinitoare. Producția independentă de știri și jurnalismul de investigație se bazează în mare măsură pe sprijinul donatorilor internaționali. În ciuda provocărilor financiare cu care se confruntă instituțiile media locale, care depind adesea de donațiile de la entități internaționale, acestea se străduiesc să mențină o acoperire echilibrată prin organizarea de dezbateri care să includă toți candidații, indiferent de mediul lor politic. Cu toate acestea, constrângerile financiare contribuie și la pasivitatea generală observată la alegerile locale, cu utilizarea limitată a spațiului publicitar disponibil de către subiecții politici.

Mai mult, mass-media locală se confruntă cu provocări în asigurarea de rapoarte zilnice către Consiliul Audiovizualului, cele care raportează pe domeniul media, sunt responsabili față de CA și încearcă să acopere, în materialele jurnalistice, subiecții electorali la nivel egal. Lipsa instituțiilor media locale în unele raioane este o preocupare, exacerbată de lipsa fondurilor de stat; dependența de granturi pe un an de activitate, complică și mai mult stabilitatea financiară. În Găgăuzia, compania publică de radio și televiziune, GRT, finanțată din bugetul Găgăuz, a numit recent un director presupus cu legături cu partidul Șor, indicând o influență în creștere a acestei persoane. Mass-media organizează dezbateri, dar limitările financiare și ale resurselor umane împiedică conținut radio separat în unele regiuni. Unele raioane nu dispun de mass-media locală, bazându-se pe acoperirea din regiunile învecinate. Provocările de raportare financiară apar cu serviciile

acestui fapt, Orhei TV, alături de TV6, a continuat să producă și să difuzeze conținut printr-o platformă TV necunoscută numită Orizont TV. Justificarea dată a fost un rebranding, oferind servicii de producție și închiriere de echipamente, având ca prim client Orizont TV. Deși Primul în Moldova a menținut inițial emisiuni online, acesta nu mai este accesibil, iar conținutul său a apărut pe canalul ITV.

utilizate pentru pregătirea videoclipurilor în epoca în care rețelele sociale joacă un rol central în campanie.

În timpul alegerilor, o narativul comun înfățișează guvernul ca pro-european, având în vedere statutul Republicii Moldova de candidat la Uniunea Europeană. În schimb, politicienii de stânga difuzează mesaje care sugerează că Uniunea Europeană aduce dezastru, acuzând guvernul că îndreaptă țara către acest dezastru, după cum au afirmat interlocutorii unora dintre misiuni. Impactul acestor narative este deosebit de pronunțat în satele cu minorități etnice, influențând semnificativ opiniile alegătorilor.

Pentru a observa calitatea reflectării alegerilor, Consiliul Audiovizualului monitorizează 42 de radiodifuzori de televiziune și radio⁹¹ care a semnat Declarației privind politica editorială pentru reflectarea alegerilor de către serviciul media audiovizual⁹². Șase furnizori de servicii media au fost amendați de CA cu 31.000 de lei⁹³ pentru încălcări ale Codului Electoral constatate în cel de-al cincilea raport de monitorizare a mediatizării campaniei electorale în perioada 9-15 octombrie 2023.⁹⁴ În plus, o organizație națională, Centrul pentru Jurnalism Independent, monitorizează și comportamentul presei și a emis două rapoarte de monitorizare a presei⁹⁵. Acesta a monitorizat principalele buletine de știri ale zece posturi de televiziune: Moldova 1, TVR Moldova, Jurnal TV, Pro TV Chișinău, TV8, Cinema 1, ITV, Orizont TV, Vocea Basarabiei TV și Exclusiv TV.⁹⁶

Online și social media

⁹¹ AC monitorizează următoarele televiziuni și posturi de radio: „ATV”, „Agro TV Moldova”, „Jurnal TV”, „ITV”, „Moldova 1”, „ALBASAT”, „Orizont TV”, „TV Elita”, „Drochia TV”, „Exclusiv TV”, „Media TV”, „TVR Moldova”, „PRO TV Chișinău”, „Cinema 1”, „Vocea Basarabiei TV”, „TV8”, „R Live TV”, „TVC 21”, „Găgăuzia TV”, „Canal Regional”, „BAS TV”, „N4”, „ONE TV” („LEGAL TV”), „STAR TV” („GN TV”) și „ART-TV”, and radio: „Radio Orhei FM”, „Aquarelle FM”, „Radio Chișinău”, „Jurnal FM”, „Radio Moldova”, „Radio Moldova Tineret”, „Bugeac FM”, „Radio Plai”, „Radio Media”, „HIT FM”, „Radio Relax”, „Radio Roks”, „BIZIM DALGAMIZ”, „Vocea Basarabiei”, „GRT FM”, „BAS FM” și „Radio Noroc”.

⁹²<https://consiliuaudiovizual.md/wp-content/uploads/2022/08/Modelul-Declaratiei-privind-politica-editoriala-pentru-reflectarea-alegerilor.pdf>

⁹³ Moldova-1, TV8, ART-TV, Radio Chisinau și Radio Moldova au fost amendați cu câte 5.000 de lei, iar Pro TV Chișinău, cu încălcare în două rânduri, cu 6.000 de lei.

⁹⁴ În principalele buletine de știri, Moldova-1, Pro TV Chișinău, TV8, Radio Chișinău și Radio Moldova au difuzat subiecte referitoare la rezultatele unui sondaj de opinie, cu temă electorală, fără a furniza informații complete, conform Regulamentului CEC. Între timp, ART-TV și Pro TV Chișinău nu au inclus secțiunea „Electoral 2023” în buletinele lor de știri, deși au difuzat conținut cu caracter electoral. Între timp, Prime, Publika TV, Canal 2, Canal 3, Canal 5 și Mega TV au fost amendate cu câte 12.000 de lei pentru acoperirea campaniei electorale, deși au informat CA că nu o vor face. Raport disponibil la: <https://cji.md/en/monitorizarea-mass-mediei-in-campania-electorala-pentru-alegerile-locale-generale-din-5-noiembrie-2023-raport-nr-1-1-11-octombrie-2023/>

⁹⁵Raportul este disponibil pe: <https://cji.md/en/monitorizarea-mass-mediei-in-campania-electorala-pentru-alegerile-locale-generale-din-5-noiembrie-2023-raport-nr-1-1-11-octombrie-2023/>

⁹⁶În total, trei posturi de televiziune (Moldova 1, Jurnal TV și Pro TV) au oferit acces egal la știri majorității concurenților electorali, fără a-i favoriza sau defavoriza în mod evident pe niciunul dintre ei. Există și o diviziune în mass-media, unii, precum TVR Moldova, înfățișând candidatul PAS într-o lumină pozitivă, în timp ce alții portretizează Sansa și Renaștere într-o lumină ușor negativă. ITV și Orizont TV au favorizat în mod clar candidații Partidului Șansă și Partidului Renașterii. Mai multe posturi TV, precum TV 8, Vocea Basarabiei TV și Exclusiv, oferă acces la un număr limitat de concurenți electorali din cauza implicării sporadice în reflectarea campaniei electorale.

Influența mass-mediei online, inclusiv a rețelelor sociale, este un factor semnificativ în peisajul politic, unde se desfășoară bătăliile dintre taberele pro-rusești și cele pro-occidentale.

Mai mulți interlocutori ai MIOA ENEMO au declarat că tendințele recente indică o tranziție în consumul de informații politice, spre mass-media online și rețelele sociale eclipsând mass-media tradițională. Unele instituții media analizează subiecte potențial controversate, în timp ce altele se aliniază cu poziția politică a partidului lor afiliat. Starea de urgență declanșată de invazia rusă în Ucraina, împreună cu măsurile Consiliului Audiovizualului, a intensificat controlul asupra dezinformării și a discursului la ură. În același timp, a slăbit entitățile media care difuzează conținut propagandistic originar din Rusia.

Discuțiile ENEMO cu diverse părți interesate au evidențiat o problemă predominantă a dezinformării și a știrilor false în Moldova, unde instrumente precum rețelele sociale, declarațiile politice și trolii sunt utilizate pentru diseminare. Potrivit multor dintre acești interlocutori, în cadrul alegeri din Găgăuzia recente, s-a observat o creștere a numărului știrilor false și a narațiunilor pro-Kremlin, toți candidații susținând o poziție pro-Kremlin și au propagat narațiunile rusești împotriva NATO, Uniunii Europene, Statelor Unite și României.

Potrivit multor interlocutori MIOA ENEMO, Telegram și TikTok apar ca platforme importante pentru răspândirea dezinformării, în special în timpul alegerilor, când politicienii și susținătorii lor contribuie în mod activ. Cu toate acestea, o provocare semnificativă constă în raportarea unei astfel de informații greșite pe Telegram. Este de remarcat faptul că unii politicieni, care se confruntă cu restricții pe Facebook, își redirecționează adepții către Telegram, unde pot continua să-și partajeze conținutul. Deși nu provin din profiluri false, anumite pagini de pe Facebook au fost identificate ca fiind cele care difuzează reclame sponsorizate sau plătite care conțin informații greșite. Platformele online precum Nokta.md funcționează independent de reclamele politice.

Pentru păstrarea integrității informațiilor pe perioada stării de urgență, Serviciul de Informații și Securitate (SIS) al Republicii Moldova a emis Ordinul directorului nr. 72, extinzând lista surselor online care urmează să fie blocate din cauza denaturării informațiilor provenite de la statele agresore recunoscute, în concordanță cu Hotărârea Parlamentului nr. 1/2022 de salvagardare a spațiului informațional al țării.⁹⁷

ENEMO a folosit platforma CrowdTangle pentru a monitoriza activitățile partidelor politice/candidaților pe Facebook. În perioada 01 - 27 octombrie 2023, ENEMO a monitorizat 21 de pagini de partide/candidați politici care au folosit rețelele de socializare și spațiul online pentru a difuza conținut politic. Numărul total de conținut, în această perioadă, publicat de paginile monitorizate de pe Facebook a fost de 1.662 din care individual, Partidul Schimbării - 47 de postări, PAS - 164, Partidul Liberal - 24, Carp Lilian - 68, Partidul Socialist- 87, MAN - 195, PCRM - 9, Blocul Electoral Ruslan Codreanu și Partidul "Puterea Oamenilor" - 33, Partidul Nostru - 109, Partidul politic "Renaștere" - 41, Partidul Politic Șansa - 121, candidatul Ion Ceban - 241, Platforma DA - 51, Vasile Costiuc - 49, Partidul Acasă Construim Europa - 29, Democrația

⁹⁷ <https://moldovalive.md/sis-blocks-multiple-portals-posing-threat-to-moldovas-information-security/>

Acasă - 75, Ruslan Codreanu - 52, Victor Chironda - 61, Diana Caraman - 49, Partidul Liberal Democrat din Moldova - 104, Vasile Bolea - 53.

Postările menționate au acumulat în total 726.700 de interacțiuni pe Facebook, dintre care până la 317.000 au fost acumulate doar postările Partidului „Democrația Acasă”, 151.400 - postările candidatului Ion Ceban, în timp Carp Lilian a acumulat - 68.300 și PAS - 60.200.

Partidele/candidații au comunicat mai ales prin videoclipuri (41,66 la sută), fotografiile (32,69 la sută) și Facebook live (16,20 la sută).

În ceea ce privește publicitatea plătită pe Facebook, în perioada 26 septembrie – 25 octombrie 2023, MIOA a colectat date despre publicitatea plătită care erau disponibile în secțiunea Ad Library. Partidul care a cheltuit cel mai mult pe reclame plătite este Partidul Nostru - 5.954 EUR, urmat de Carp Lilian - 3.856 EUR, Ruslan Codreanu - 3.632 EUR și Ion Ceban - 2.207 EUR.

În ceea ce privește conținutul paginilor monitorizate, ENEMO a observat că partidul MAN și-a inițiat campania electorală pe Facebook cu accent pe problemele locale, menținând un discurs echilibrat și orientat spre soluții, evitând în același timp mesajul negativ excesiv, cu recunoașterea atât a propriilor realizări, cât și cele ale primarului în funcție, Ion Ceban. De menționat că Ceban a amenințat public cu acțiuni legale împotriva oricui face afirmații calomnioase, potențial intimidând oponenții politici și entitățile media.

Postările Partidului PAS prezintă în mare parte platforma electorală cuprinzătoare a partidului, detaliind planuri de dezvoltare urbană, integrare europeană, inițiative sociale și economice, proiecte de infrastructură și educație. Totuși, campania implică s-a bazat pe retorica negativă împotriva adversarului, Ion Ceban, susținând că este un candidat pro-rus și agent FSB.

În postările sale, PSRM scoate în evidență experiența echipei, în special în cadrul consiliului municipal, cu accente pe proiecte sociale și îmbunătățiri în instituțiile medicale, promițând o viață mai bună chișinăuenilor; se concentrează, de asemenea, pe evenimente regionale, exprimând sentimente anti-PAS și folosesc o strategie de discuții în persoană asupra activității online intense, încorporând retorica anti-occidentală în discursul lor electoral.

Partidul Politic Șansă și-a informat adepții despre marșurile pașnice organizate „Pentru Alegeri corecte”, criticând-o pe Maia Sandu și PAS pentru că au adus țara în declin, iar candidatul lor la primăria Orhei evidențiază o alianță cu Ilan Șor, subliniind proiectele comune de infrastructură; Candidatul la primăria Chișinăului promite soluții la problemele de trafic și de mediu, transport gratuit, ajutor financiar pentru vârstnici și îmbunătățiri de locuințe, prezentând un accent pe acțiuni reale și contact direct cu preocupările oamenilor în strategia electorală.

Candidatul Partidului Politic „Renaștere” la primăria Chișinăului și candidații la consiliul municipal își concentrează mesajele pe dezvoltarea și modernizarea infrastructurii orașului pentru a uni cetățenii, cu promisiuni specifice precum alocarea de fonduri pentru repararea cartierelor, investiții în gospodăriile comunale și dublarea investițiilor în infrastructura rutieră; prioritățile de protecție socială includ creșterea beneficiarilor de compensații pentru sezonul rece, acordarea de asistență financiară pentru persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități și oferirea de sprijin

financiar pentru ceremoniile de botez ale nou-născuților, pledând în același timp pentru o soluție pașnică a problemei transnistrene și exprimându-și disponibilitatea de a colabora cu Comunitatea Statelor Independente și să sprijine integrarea Republicii Moldova în Uniunea Economică Eurasiatică.

Plângeri și Contestații

Dreptul de a solicita o cale de atac efectivă este garantat în legislația electorală, în primul rând prin Codul electoral și hotărârea CEC⁹⁸. Cadrul legal existent clasifică cauzele electorale în trei forme principale: litigii, infracțiuni administrative ca obiect al răspunderii penale conform Codului contravențional⁹⁹ și Codul Penal.

În ceea ce privește litigiile electorale, alegătorii, candidații, grupul de inițiativă, blocul electoral de partide, concurenții electorali pot depune plângeri împotriva acțiunilor, inacțiunilor și deciziilor organelor de gestionare a alegerilor, precum și a acțiunilor, inacțiunilor altor concurenți la organele electorale superioare. Oficialii electorali, observatorii și grupurile societății civile care solicită acreditarea pentru observatori pot depune plângeri împotriva organelor electorale care le-au încălcat drepturile. În astfel de cazuri, în mod similar, decizia poate fi contestată în fața unui Organ de Gestionare a Alegerilor de nivel superior.

Ca regulă generală, plângerile împotriva acțiunilor/inacțiunilor sau deciziilor Organelor de Gestionare a Alegerilor pot fi depuse de către un organ electoral superior și apoi instanțele de judecată. În conformitate cu recomandările anterioare ale ENEMO, modificările făcute la Codul Electoral reglementează procesarea paralelă a plângerilor la Organele de Gestionare a Alegerilor și instanțe, astfel încât în cazul în care o plângere este trimisă la mai multe organe electorale concomitent, organul ierarhic superior, aferent acțiunilor sau deciziilor în litigiu, o va lua în considerare. Plângerile privind concurenții electorali sau alți participanți trebuie adresate organului electoral care le-a înregistrat, acreditat sau confirmat inițial. În plus, dacă plângerea este îndreptată atât către administrația electorală, cât și către Curte, aceasta va fi luată în considerare de către Curte, cu excepția cazului în care procedura de examinare inițială nu a fost urmată.¹⁰⁰

Deciziile cu privire la plângerile formulate de Organele de Gestionare a Alegerilor pot fi contestate în instanța corespunzătoare de prim-nivel. Plângerile împotriva acțiunilor/inacțiunilor sau deciziilor CEC se depun la Curtea de Apel Chișinău. Ultima instanță pentru contestare este Curtea Supremă. Modificarea Codului Electoral adoptată de Parlament la 4 octombrie privind prevenirea

⁹⁸ Regulamentul CEC privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală:

https://a.cec.md/ro/pe-ntru-approbarea-regulamentului-privind-procedura-de-examinare-a-contestatiilor--2751_106640.html

⁹⁹ Codul Contravențional al Republicii Moldova: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139460&lang=ru

¹⁰⁰ [Opinia Comună a Comisiei de la Venetia și OSCE/BIDDO](#) asupra proiectului Codului Electoral menționează că: *“Acesta este un pas în direcția corectă, dar trebuie amintit că, potrivit Codului bunelor practici în materie electorală, “nici contestatorii și nici autoritățile ar trebui să poată alege organul de apel”* Comisia de la Venetia, Codul Bunelor Practici în Materie Electorală, CDL-AD(2002)023rev2-cor, II.3.3.c.

anumitor persoane¹⁰¹ de a candida la alegeri, oferă un control judiciar alternativ cu privire la această chestiune.¹⁰² În special, deciziile respective luate de către CECE-uri de respingere a persoanelor care figurează pe lista celor interzise, sunt depuse la Curtea de Apel Chișinău.

Termenul de depunere a plângerilor este de trei zile de la data în care a fost luată decizia, a avut loc acțiunea sau a fost identificată inacțiunea.¹⁰³ În mod pozitiv, termenul pentru soluționarea plângerilor este de trei zile, dar în fiecare caz nu mai târziu de ziua alegerilor.¹⁰⁴

La 25 octombrie, CEC a raportat că a primit 29 de plângeri oficiale.¹⁰⁵ Printre acestea, trei au fost soluționate parțial, nouăsprezece nu au fost adresate și șapte cazuri erau în proces de analizare. În ceea ce privește alte sesizări transmise către CEC cu privire la diferite aspecte ale presupuselor încălcări ale legislației electorale, registrul ținut de CEC a fost actualizat doar cu sesizările depuse până pe 16 octombrie.

ENEMO a fost informată cu privire la aproximativ 24 de plângeri depuse la CECE-uri, în principal privind înregistrarea candidaților și desfășurarea campaniei electorale ilegale. Majoritatea plângerilor au fost respinse la nivelul CECE-urilor, ori puține dintre acestea au fost aprobate de instanțe și au fost întoarse la CECE-uri. Nu există un registru online unificat al plângerilor, accesibil publicului, care să cuprindă plângerile depuse la CECE-uri și soluționările aferente acestora. În perioada de raportare, ENEMO a analizat 21 de hotărâri publicate în registrul Curții de Apel Chișinău. În patru cazuri, instanța a dat dreptate candidaților și a obligat organele electorale respective să-și reconsidere deciziile. Majoritatea cazurilor legate de desfășurarea campaniei electorale ilegale au fost respinse. Termenele limită pentru depunerea și soluționarea plângerilor au fost, în general, respectate.¹⁰⁶ Misiunea este în proces de evaluare a plângerilor la nivelul Organelor de Gestionare a Alegerilor și Curți.

Cercetarea penală și contravenții

CEC a menționat aproximativ 40 de investigații în desfășurare, realizate împreună cu organele de drept, privind finanțarea ilegală a campaniei electorale. Ca parte a investigațiilor aflate în desfășurare, pe 26 Octombrie, Centrul Național Anticorupție, împreună cu Inspectoratul Național de Investigații al Inspectoratului General de Poliție (IGP)¹⁰⁷, sub conducerea Procuraturii Anticorupție a efectuat 65 de percheziții în mai multe localități din țară, în cadrul unui dosar de finanțare ilegală a unui partid politic, dar și a unor reprezentanți independenți coordonați de

¹⁰¹ Persoanele care sunt suspectate, puse sub acuzare sau găsite vinovate de infracțiuni, celor excluse anterior din cursa electorală în urma încălcării principiului transparenței sau celor care figurează pe listele internaționale de sancțiuni au interdicție de a candida la alegeri timp de trei ani.

¹⁰² Articolele 91, 98, 102, privind gestionarea plângerilor au fost modificate.

¹⁰³ Articolul 95 (1) din Codul Electoral.

¹⁰⁴ Articolul 100 (1) din Codul Electoral.

¹⁰⁵ Portalul web al CEC pentru contestații: <https://a.cec.md/ro/contestatii-depuse-la-comisia-electorala-centrala-14827.html?fbclid=IwAR0vG93SxpcWgYLUhLLllyGVXySdyZhKY5AXkYxByqs0dciYLwJZKprk34A>

¹⁰⁶ ENEMO a luat act de plângerea depusă la CECE-ul de nivelul doi din Anenii Noi cu o întârziere de o zi, totuși CECE-ul a luat în considerare cazul.

¹⁰⁷ Declarația oficială a Inspectoratului General de Poliție: <https://politia.md/ro/content/perchezitii-mai-multe-localitati-din-tara-rezultatele-acestora>

același personal, la alegerile locale. Percheziții similare pe scară largă au fost efectuate pe 4 octombrie.¹⁰⁸ Organele de aplicare a legii au efectuat 70 de percheziții inclusiv la sediul “Partidului Șansă” și “Partidului Renaștere”.

Reprezentarea femeilor

În ultimii ani, Moldova a făcut unele progrese în direcția promovării egalității de gen. Cu toate acestea, participarea femeilor la viața politică rămâne a fi îmbunătățită. În 2020, Moldova a ales prima femeie președinte. Trei dintre cei 16 miniștri sunt femei; prim-ministrul și toți cei trei viceprim-miniștri sunt toți bărbați. Aproximativ 38% dintre actualii parlamentari sunt femei; Președintele Parlamentului și vicepreședinții sunt bărbați. La nivel local, aproximativ 22 la sută dintre primari și 27 la sută dintre consilierii aleși la ultimele alegeri locale, din 2019, au fost femei.

Cinci dintre cei opt membri ai Comisiei Electorale Centrale aflați în prezent în funcție sunt femei, inclusiv Președintele. Femeile sunt bine reprezentate și la celelalte niveluri ale organelor de gestionare a alegerilor.

Cadrul legal electoral conține mai multe prevederi care vizează îmbunătățirea reprezentării de gen. Pentru a asigura echilibrul de gen al consilierilor aleși, listele de candidați pentru consilii trebuie să aibă cel puțin 40 la sută din fiecare gen, iar lista să aibă, de asemenea, cel puțin patru candidați de fiecare gen la fiecare zece nume din listă.¹⁰⁹ Aceste măsuri urmăresc atât asigurarea unei liste de candidați mai echilibrate, cât și prevenirea includerii femeilor pe listă în posturi necâștigătoare. Cu toate acestea, nu există prevederi legale care să reglementeze echilibrul de gen în timpul alocării mandatelor. În plus, Codul Electoral conține și prevederi care vizează asigurarea echilibrului de gen în organele de gestionare a alegerilor, dar acestea sunt generale și nu includ obligații specifice.¹¹⁰

Doar 31% dintre candidații la funcția de primari pentru circumscripțiile de primul nivel sunt femei. Numărul femeilor candidate pentru consilii, nominalizate de către partidele politice este de aproximativ 48 la sută, ceea ce arată că partidele au făcut eforturi pentru a include mai multe femei candidați decât prevede legea (40 la sută). Cu toate acestea, procentul femeilor candidate independente la funcția de consilieri este de doar 22 la sută. Cifrele sunt similare și în ceea ce privește candidații pentru consiliile circumscripțiilor de nivelul doi, pentru care partidele politice

¹⁰⁸ Declarația oficială a Centrului Național Anticorupție:

<https://www.cna.md/libview.php?l=en&id=5041&idc=5&t=/Mass-Media/Events/A-new-form-of-money-laundering-related-to-the-illegal-financing-of-some-political-formations-documented-by-legal-institutions/>

¹⁰⁹ Art. 68, para. 3 a Codului Electoral. Obligația de a avea patru persoane de fiecare gen la fiecare zece nume din listă se aplică pentru prima dată la alegerile actuale. Deși era în vigoare și pentru alegerile locale din 2019, la acea vreme Codul Electoral avea o prevedere specială pentru acele alegeri, obligând partidele să aibă trei nume de fiecare gen la fiecare zece.

¹¹⁰ Art. 17, para. 4 a Codului Electoral.

și blocurile electorale au depus aproximativ 46 la sută dintre candidați femei, dar există doar 9 la sută femei candidate care candidează drept candidați independenți.

Misiunea de Observare a Alegerilor nu a observat mesaje electorale care vizează în mod specific politicile pentru femei.

Minoritățile Naționale

Legislația Republicii Moldova definește persoanele din minoritățile naționale ca persoane care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, sunt cetățeni, au particularități etnice, culturale, lingvistice și religioase care le deosebesc de majoritatea moldovenilor - origine etnică¹¹¹. Sunt înregistrate un număr relativ mare de organizații ale minorităților. Conform ultimului recensământ (2014), aproximativ 28,5 la sută din populație este declarată ca aparținând unei alte etnii decât celei moldovenești.

În timp ce toate deciziile CEC sunt publicate în limba română, se asigură și traducerea în limba rusă, dar nu în timp util. Buletinele de vot sunt tipărite în limba română și rusă¹¹².

În ceea ce privește educația alegătorilor în limbile minorităților, CEC a publicat videoclipuri în limbile rusă, ucraineană, găgăuză și bulgară.

Includerea Persoanelor cu Dizabilități

Legea „Cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități” garantează, printre altele, că statul va asigura persoanelor cu dizabilități dreptul și oportunitatea de a alege și de a fi aleși și dreptul la proceduri și materiale de vot adecvate, accesibile și ușor de înțeles (implementarea unor aranjamente alternative pentru a vota). De asemenea, garantează dreptul de a-și exprima alegerea prin vot secret în alegeri și referendumuri, fără intimidare, precum și dreptul la libera exprimare a voinței în calitate de alegători și, în acest scop, dacă este necesar și la cerere, le permite să fie asistați de o persoană, la alegerea lor. Contrar standardelor internaționale și recomandărilor anterioare ENEMO, persoanele cu dizabilități mintale sunt excluse de la dreptul de vot.

Materialele de educare a alegătorilor pregătite de CEC includ și format audio și videoclipuri cu interpretare în limbajul semnelor.

¹¹¹ Legea Nr. LP 382/2001, din 19.07.2001 [“Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor acestora”](#).

¹¹² Pentru alegerile din 5 noiembrie vor fi tipărite 7.669.667 buletine de vot, dintre care 6.068.878 în limba română și celelalte în limba rusă.

ENEMO observă că majoritatea CECE-urilor de nivel I și II sunt situate la etaje superioare și, ca atare, nu sunt în principal accesibile persoanelor cu dizabilități locomotorii. O serie de CECE-uri au raportat Observatorilor pe Termen Lung ai ENEMO că secțiile de votare sunt accesibile persoanelor cu dizabilități locomotorii, deoarece sunt situate la parterul clădirilor publice. Cu toate acestea, observatorii ENEMO au observat că, în ciuda acestui fapt, secțiile de votare vizitate nu sunt pe deplin accesibile, ridicând astfel semne de întrebare asupra nivelului de înțelegere a nevoilor persoanelor cu dizabilități de către membrii CECE-urilor.

Observatorii

Legislația electorală garantează observarea procesului electoral atât pentru observatorii naționali, cât și pentru cei internaționali. Legea diferențiază organizațiile sau instituțiile naționale, externe și internaționale, care exercită sarcina de a observa procesul de organizare și desfășurare a alegerilor.

Observatorii Naționali

Organizațiile naționale de observare a alegerilor sunt acreditate de către CEC sau CECE la cererea acestora, cu condiția ca acestea să îndeplinească cerințele de acreditare. Observatorii naționali pot fi înregistrați de către asociațiile publice/organizațiile neguvernamentale care se ocupă de protecția drepturilor omului sau a valorilor democratice în conformitate cu statutul lor sau cu alte acte interne. Observatorii acreditați de CEC pot monitoriza procesul electoral în toată țara și în toate secțiile de votare. Observatorii acreditați de către CECE își pot desfășura activitatea numai pe teritoriul circumscripției electorale în cauză.

Începând cu 28 octombrie, CEC a acreditat 5 organizații naționale de observare a alegerilor cu 980 de observatori acreditați. Printre organizațiile acreditate, Promo-LEX (cu 931 de observatori), membră ENEMO, efectuează un proces amplu de observare a alegerilor la diferite niveluri.

Observatorii Internaționali

Observatorii internaționali sunt acreditați de către CEC și au dreptul de a monitoriza procesele electorale în întreaga țară și în toate secțiile de votare. Drepturile lor sunt identice cu cele ale observatorilor naționali, cu excepția dreptului de a depune plângeri privind neregularitățile observate, care este în conformitate cu practicile internaționale.

Până la 28 octombrie, CEC a acreditat 14 ambasade, 12 administrații electorale ale unor state străine și 4 organizații internaționale, cu 147 de observatori acreditați în total.

Observatorii ENEMO nu s-au confruntat cu restricții sau probleme în procesul observării alegerilor; restricții similare nu au fost raportate de către observatorii naționali.

Despre ENEMO

Rețeaua Europeană A Organizațiilor De Monitorizare A Alegerilor (ENEMO) este o organizație neguvernamentală internațională care reprezintă o rețea de organizații neguvernamentale civice naționale fondată la 29 septembrie 2001, în Opatija, Croația. Este format din 21 de organizații interne de monitorizare din 17 țări din Europa Centrală și de Est și Asia Centrală, inclusiv două țări ale Uniunii Europene.

ENEMO încearcă să sprijine interesul comunității internaționale de a promova democrația în regiune, evaluând procesele electorale și mediul politic și oferind rapoarte de observație exacte și imparțiale. Misiunile internaționale de observare ale ENEMO folosesc standarde și standarde internaționale pentru alegerile democratice pentru a evalua procesul electoral și cadrul legal al țării gazdă. ENEMO și toate organizațiile sale membre au aprobat Declarația de principii din 2005 pentru observarea alegerilor internaționale și Declarația principiilor globale pentru observarea și monitorizarea alegerilor nepartizane de către organizațiile cetățenești. Fiecare observator ENEMO a semnat Codul de conduită pentru observatorii electorali internaționali. Organizațiile membre ENEMO au monitorizat peste 250 de alegeri naționale și au instruit peste 250.000 de observatori.

Până în prezent, ENEMO a organizat 39 de misiuni de observare a alegerilor internaționale în 11 țări: Serbia 2022, Alegeri Prezidențiale și Parlamentare; Ungaria 2022, Alegeri Parlamentare; Georgia 2021, Alegeri Locale; Kosovo 2021, Alegerile Locale; Albania 2021, Alegeri Parlamentare; Moldova 2021, Alegeri Parlamentare; Moldova 2020, Alegeri Prezidențiale; Ucraina 2020, Alegeri Locale; Muntenegru 2020, Alegeri Parlamentare; Serbia 2020, Alegeri Parlamentare; Moldova 2019, Alegerile Locale; Ucraina 2019, Alegeri Parlamentare Anticipate; Ucraina 2019, Alegeri Prezidențiale; Moldova 2019, Alegeri Parlamentare; Armenia 2018, Alegeri Parlamentare Anticipate; Moldova 2016, Alegeri Prezidențiale; Ucraina 2015, Alegeri Locale; Ucraina 2014, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2014, Alegeri Prezidențiale; Ucraina 2013 – A Reluat Alegerile Parlamentare 2012 În 5 Dec; Kosovo 2013, Alegeri Locale; Ucraina 2012, Alegeri Parlamentare; Kosovo 2011, Re – Alegerile Parlamentare; Kosovo 2010, Alegeri Parlamentare; Kârgâzstan 2010, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2010, Alegeri Prezidențiale; Kosovo 2009, Alegeri Locale; Moldova 2009, Alegeri Parlamentare; Georgia 2008, Alegerile Prezidențiale; Kârgâzstan 2007, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2007, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2006, Alegeri Locale La Poltava, Kirovograd și Chernihiv; Ucraina 2006, Alegeri Parlamentare; Kazahstan 2005, Alegeri Prezidențiale; 30 Albania 2005, Alegeri Parlamentare; Kârgâzstan 2005, Alegeri Prezidențiale; Kârgâzstan 2005, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2004, Alegeri Prezidențiale, Reluare A Doua Rundă; Ucraina 2004, Alegeri Prezidențiale;

Organizațiile membre ale ENEMO sunt: Centrul Pentru Tranziție Democratică – CDT, Muntenegru; Centrul Pentru Inițiative Civice CCI, Bosnia și Herțegovina; Centrul De Monitorizare și Cercetare – CeMI, Muntenegru; Centrul Pentru Alegeri Libere și Democrație – CeSID, Serbia; GONG, Croația; Societatea Internațională Pentru Alegeri Juste și Democrație – ISFED, Georgia; Asociația KRIIK, Albania; Asociația Cetățenilor MOST, Macedonia; Promo-Lex, Moldova; OPORA, Ucraina; Societatea Pentru Cultură Democratică SDC, Albania; Centrul Internațional Anticorupție Transparency (TIAC), Armenia; Centrul De Monitorizare A Alegerilor și Studii Democratice (EMDS), Azerbaidjan; Comitetul Belarus Helsinki (BHC), Belarus; FSCI,

Kazahstan; Institutul Democrat Kosovo (KDI), Kosovo; Coaliția Pentru Democrație și Societatea Civilă, Kârgâzstan; Centrul De Cercetare, Transparență și Responsabilitate (CRTA), Serbia; Obcianske Oko (OKO), Slovacia; Comitetul Alegătorilor Din Ucraina (CVU), Ucraina; Fundația De Responsabilitate Politică (PAF), Polonia.